

Anul I-ii, N-rele 9 și 10.

Septembre-Octobre 1915.

REVISTA ISTORICĂ

= Dări de seamă, =
documente și notițe.

PUBLICATĂ SUPT AUSPICILE CASEI ȘCOALELOR

DE

BCU Cluj / Central University Library Cluj

N. IORGA

CU CONCURSUL MAI MULTOR SPECIALIȘTI.

BUCUREȘTI

EDITURA CASEI ȘCOALELOR

1915

SUMARIUL :

- I. *N. Iorga* : Un sol sas la Praga al lui Mihaï Viteazul.
- II. DOCUMENTE: I. Despre Casa poșlinei. — II. Hrisovul tirgului Moinești.
- III. DĂRI DE SEAMĂ: *St. Nicolaescu*, Petru-Vodă cel tânăr și Petru-Vodă Șchiopol. — *D. Onciul*, Din trecutul Bucovinei. — *C. Auner*, Episcopia de Baia. — *I. Biamu*, Însemnări autografe scrise într-o carte veche de Dosofteiu Mitropolitul Moldovei (1663-1686). — *Quollen zur Geschichte der Stadt Brassó*. — *Henri de Roos*, Cu Napoleon în Rusia. — *C. Moisił*, Bănăria lui Dabija-Vodă. — *I. Rusu Abrudeanu* și *Vasile Stoica*, Habsburgii, Ungurii și Românii. — *Andrei Corteanu*, Războiul european și interesele noastre, Psihologia politicii neutrale romine. — *Vincenzo Crescini*, Romania. — *R. A. Reiss*, Comment les Austro-Hongrois ont fait la guerre en Serbie. — *G. G. Mironescu*, România față de războiul european. — *Henri Hauser*, L'Allemagne économique: l'industrie allemande, considérée comme facteur de guerre. — *I. N. Roman*, La question roumaine en Hongrie. — *Generalul C. N. Herjeș*, Din învățămintele războiului de astăzi. — *J. L. de Lannessan*, Pourquoi les Germains seront vaincus. — La guerre de francs-tireurs en Belgique. — *Lavisse* și *Ch. Adler*, Doctrina Germanilor asupra războiului și felul cum o pun în practică. — *Prof. V. Buzescu*, Germania contemporană și știința istorică germană în veacul al XIX-lea. — *Vasile D. Moisiu*, Știri din Basarabia de astăzi. — *Albert Mathiez*, La Serbie et la guerre européenne. — *D. Russo*, Emendațiunii la unii autori greci și romini; *N. Bănescu*, D. Russo. — *Dr. Ioan Bălan*, Limba cărților bisericești. studiu istoric și liturgic. — *Chiril Karalevskij*, Bernardino Quirini, episcop de Argeș. — *Dr. Max. Kuttner*, Deutsche Verbrechen? — *Ovid Densusianu*, Graiul din țara Hațegului. — *Antim Ivreanu*, Predici. — *Albert Mathiez*, Robespierre Jeune en Franche-Comté. — *S. Bédier*, Comment l'Allemagne essaye de justifier ses crimes. — *Georg Pfeilschifter*, Religion und Religionen im Weltkrieg. — *N. Drăganu*, Două manuscripte vechi: codicele Todoroscu și codicele Marțian. — *F. Cognasso*, Sul soggiorno del maresciallo Boucicaut in Piemonte dopo la ribellione di Genova. — *Diaconul Nic. M. Popescu*, Dionisie Mitropolitul Ungrovlahiei. — *C. Moisił*, Istoria Românilor înfățișată în proiecțiunii luminoase: text explicativ. Viața și cultura Dacilor. — *I. C. Cantemir*, Prințul de Bismarck. — *Tache Papahagi*, Arominii din punct de vedere istoric, cultural și politic.
- IV. CRONICĂ DE N. I.

Manuscriptele se trimet d-lui N. Iorga, Vălenii-de-Munte (Prahova).

Administrația: Vălenii-de-Munte, Tipografia „Neamul Românesc“.

Un n-r 30 de bani; abonamentul anual 3.50; pentru străinătate 50 de bani n-rul; abonamentul 6 lei.

Pentru studenți, prețul în jumătate, direct de la administrație.

REVISTA ISTORICĂ

— DĂRI DE SEAMĂ, DOCUMENTE ȘI NOTIȘ —

PUBLICATĂ, SUPT AUSPICILE CASEI ȘCOALELOR, de N. IORGA

Un sol sas la Praga al lui Mihaș Viteazul.

Marcu Schonkebonk (Schunkabunk) nu e, în cariera lui Mihaș Viteazul, un necunoscut. La 1598, cînd se negocia pentru legătura lui Mihaș cu Imperialii, ai căror comisarî, după cesiunea lui Sigismund Báthory, se aflaș în Alba-Iulia, el dădea, împreună cu judele brașovean, scrisori de credință curierilor Voevodului, ceia ce arată un rost particular al lui pe lingă Domn¹. La 1600 el îngrijia de vinderea boilor pe cari Mihaș, ajuns stăpînul său, îi trimetea din Ardeal și Apus².

Ba chiar se știa, din materialul de acum, ceva mai mult și mai important. La 15 Mart din acest an 1600, comisariș scriaș, din Brașov chiar, că, „acum trei sau patru ani, un orășean de aici, din Brașov, Marx Czunka Munka, a fost afară, la Măria Sa, în Praga, cu Banul Mihalcea, ca tovarăș de misiune la Măria Sa. Apoi a fost trimes el singur în solie (*auf der Posst*) de dumnealui Voevodul la Măria Ta în Praga: trebuie să fie foarte bine cunoscut domnului Barvitiuș și domnului Pezzen, poate și altora încă“. Și se adauge: „El e acuma în mare trecere (*nicht inn geringem Ansehen und Credit*) la dumnealui Voevodul și ne asigură că dumnealui Voevodul nu va ieși cu binișorul (*mit Lieb*) din țară, și cu sila iarășî nu va putea fi scos ușor din țară, căci are acolo oaste multă. El va sluji Măriei Tale unde ai dori și l-ai ajuta cu bani, și de sigur nu se va despărți (*nitt endschlagen*) de Măria Ta. Dar Măria Ta nu voiești slujba lui: deci el trebuie să-și caute de nevoie și să descopere un sprijin pe alte căi. Marx sfătuiește ca Măria Ta să-l păstrezi de partea Măriei Tale prin orice mijloc (*wie sy nur können*): el poate cu mai puțină cheltuială să-și plătească mult mai mulți ostași bunî (*tauglichs Volk*) decît Măria Ta pe Nemți, cari nu se pot aduna de nicăiri așa de răpede ca ai lui, și el

¹ Hurmuzaki, XVI, p. 847, no. DXXIII.

² *Ibid.*, p. 1015, no. MCCCCLVIII.

atrage la dînsul și pe cei mai buni căpitani din Ardeal, căci li dă întreținere îndoită și cîștigă între ei și bun credit, dragoste și laudă. Max Czunka acesta încheie deci și el cu aceia, că Măria Ta să-l lași (lui Mihaî) țara supt anume condiții și puncte, privitoare la faptul: în ce parte să ajungă ea după moartea lui și a fiului lui, și oamenii din țară vor trebui să rabde cîrmuirea și procedările Voevodului, ca o pedeapsă care a venit de la Dumnezeu asupra țerii acesteia. El nu e decît un om și are un singur fiu: Dumnezeu poate trimete răpede o schimbare¹.”

Ceia ce spunea „Czonka Bonka“ în Mart 1600 nu era din capul lui, de sigur; și acuma Mihaî îl îndemna. Sasul îndeplinea și acum, de și în taină, o misiune ca misiunea publică din 1597.

Aceasta nu era cunoscută prin acte referindu-se direct la dînsa. La 21 Mart doar o scrisoare a arhiducelui Maximilian pomenește solii ce trecuseră la Praga². Și tot Maximilian recomanda la 27 Novembre cererile nouă ale lui Mihaî către Împărat³. Schonkebonk e „gentilomul“ lui Mihaî despre care vorbește nunciul de Cervia, în scrisoarea-î de la 13 Novembre, datată din Alba-Iulia: de la el a aflat prelatul că Vodă voiește a i se plăti „24.000 de soldați“, și se atîng și intențiile lui Mihaî de a trece în Bulgaria. Schonkebonk se îngrijise a fi recomandat și de contele de la Torre, aflător și el în Capitala Ardealului⁴.

Dar se cunoștea răspunsul lui Rudolf al II-lea, dat în Martie 1597: că se amînă pînă la „dietă“ hotărîrea cu privire la cei 6.000 de oameni ceruți în ajutor pe șese luni. Delegații pentru negocierii ar trebui să vorbească numai de 3-400 și, chiar cînd s'ar admite 6.000, să nu se cheltuiască mai mult ca 24.000 de taleri pe lună; steagurile să fie cele imperiale și căpitani să fie aleși de generalul din Ungaria Superioară. Și Curtea din Viena trăgea nădejde să poată opri plata după trei luni, căci, dacă s'ar trece Dunărea, Bulgarii se oferă să dea ei solda pentru celelalte trei luni („wellen solche die Bulgarn, irer Erclerung nach, selbst

¹ *Ibid.*, p. 777.

² *Ibid.*, p. 294, no. ccccxxxvi.

³ *Ibid.*, p. 327, no. ccccxciii.

⁴ *Ibid.*, p. 326, nl. ccccxcii-h. Un cuvînt despre solie are și agentul venețian la Praga (*ibid.*, III², p. 270).

bezallen“). Numai dacă nu s'ar trece Dunărea, sarcina rămîne a Vistieriei imperiale ¹.

Dar Schonkebonk și-a făcut el însuși însemnări despre această solie: originalul lor se păstrează în colecția Trausch din Biblioteca Gimnasiului din Brașov. O ediție a lor s'a dat în volumul VI, apărut acuma, din *Quellen zur Geschichte der Stadt Brassó* (odată: *Kronstadt*), pp. 2-7.

Schonkebonk merge mai întâi la 1597, plecînd în ziua de 2 Ianuar din Bălgrad, cu Banul Mihalcea, la Împărat, spre a-i arăta lipsa cea mare a lui Mihai-Vodă și a-i recomanda Țara-Românească. Cu bucurie înseamnă că a fost bine primit, fiind ținut cu „masă deschisă“ de la Curte șese săptămîni în Praga, vinul dîndu-se din pivnițele împărătești, „în frumoase păhare împărătești“. În ce privește obiectul politic al misiunii, i se făgăduiesc lui Mihai 4.000 de oameni plătiți pe șese luni, dîndu-se în vară pentru ei 20.000 de florini.

Mulțumit cu această ispravă, Mihai trimete din noiu pe Sas, cu încă alți doi, la 25 Octombrie. Vreme rea; treisprezece zile de călărie până la Praga. A patra zi, audiență, la care se cește discursul pe care Schonkebonk îl dă întreg.

După instrucțiunile sale verbale, el dorește lui Rudolf toate cele bune și aduce mulțămiri pentru cei 4.000 de oameni dați lui Vodă, „în cele mai mari nevoi ale lui“. „Cu care ajutor, din mila lui Dumnezeu, domnul mieu a stat vara aceasta împotriva Tatarului, care avea de gînd să năvălească și sosise acum cu oaste mare până pe la Cetatea-Albă. Dar, aflînd că domnul mieu, cu ajutorul Măriei Voastre Împărătești, e cu totul hotărît a i se împotrivi și sîcotind apoi că ajutorul Măriei Voastre Împărătești e mult mai mare, s'a întors înapoi.“

Să se dea deci și pe anul viitor aceste trupe. „Cu un ajutor ca acesta nădăjduiește domnul mieu a aduce folos mare întregii Creștinătăți, ca unul ce și acuma era gata a trece Dunărea și a supune Bulgaria creștinilor și a face orice-i va porunci Măria Voastră Împărătească.“

---

¹ *Ibid.*, III¹, pp. 278-80, no. CCXII. V. și n-l următor. Agentul venețian la Praga înseamnă la 8 Mart sosirea întăii solii (*ibid.*, III², p. 233). Agentul îi urmărește tratările privitoare și la Bulgari până la 24 Mart, cînd îi anunță plecarea (*ibid.*, pp. 236-8).

Dar nu s'au plătit de Curte lefile pe trei luni, și Mihaï a trebuit să dea din Vistieria lui, ca să nu să împrăștie oștile ce nu mai credea în vorbe. Dar e numai un împrumut, cerut formal de comandantul lor.

Țara toată fiind „prădată și jăfuită, Mihaï cere moșii de adăpost, pentru el, care ar sluji viața întreagă pe Împărat, pentru soție și fiu, „dacă ar fi vre-odată gonit din țara lui“.

Dar să nu i se ceară aici, în adăpostul dobândit, plata datoriilor. Căci și sînt multe-

„Pe vremea Împăratului turcesc, așa stăteau lucrurile în Țara-Românească, încît, orice Domn o cerea, trebuia să spuie Împăratului și să dea și înscris că va plăti toate datoriile cu care erau împovărați Domnii de mai înainte și să dea și fiecărui creditor de la sine sineturi nouă, — ceia ce și domnul mieu a trebuit să primească, și de aceia să dea de la el multe sineturi, și la creștini, care la un loc fac o sumă așa de mare, încît abia de face țara întreagă atîta.“

Răspunsul vine după o lună: se făgăduiește prin diplomă împăratească scutirea de orice urmărire pentru datorii, de orice chemare în judecată, și pentru urmași, de asemenea pentru boieri. Tot odată i se dăduseră lui Schonkenbonk 20.000 de florini, făgăduindu-se pentru vară aceeași sumă lunar. El adaugă că s'ar fi putut căpăta ușor, cum îi recomandase el lui Mihaï, vechile moșii ale Voevodului ardelean din vremea lui Ștefan-cel-Mare, Skt. Georg și Pössing, lângă Pressburg, cu venit de 60.000 de florini pe an. Pentru sine căpătă iar păhare mari aurite, frumos lucrate.

În zece zile era la Alba-Iulia.

Un Sas credincios, Schonkenbonk! De la începutul legăturilor lui Mihaï cu Ardealul, din 1597, el e pe lângă dînsul și-i transmite dorințele. În ajunul căderii, el cere încă în numele domnului său ca el și fiul să fie lăsați în Ardeal. Editorii volumului de față spun că a fost de la 1604 la 1606 și *Stadthann*, casierul orașului. Fragmente din însemnările lui în această calitate le-am dat în *Socotelile Brașovului* („Analele Academiei Romîne“, XX). Rostul lui politic încetase însă. El e legat întreg de acel om mare din vecini pe care a avut curajul de a-l servi și cinstea de a nu-l trăda niciodată.

N. Iorga.

DOCUMENTE.

I. Despre Casa poșlinei.

Casa poșlinei vitelor și săurilor, cu privire la care s'au publicat unele acte în nr. 2 al acestei reviste, casă care se mai intitula și Casa exportăției vitelor și săurilor, avea reședința în Iași. Își trage numele de la cuvîntul rusesc *poșlina*, taxa ce se percepea la vămă.

Funcționarii orînduiți pentru strîngerea poșlinei se numiau poșlinarii său vameși.

Am avut în mîni un număr de 63 de ordine ale Casei poșlinei către poșlinariul de schelea Galații (de la 2 Februar pînă la 20 Novembre 1839).

Din această corespondență extragem cele ce urmează:

— Vamă la Grozești, sat în județul Bacău, situat pe malul stîng al Oituzului, la călcîiul muntelui Coșna.

— Pentru vitele transhumanților, „care intră în Prințipat de piste hotare, poșlinarii nu puteau slobozi bileturi ca să aibă voie a ieși iarăși din Prințipat fără a să mai meldui (raportă) la Casă cu dovăzile ce vor fi avînd“, cu alte cuvinte, poșlinariul să nu mai sloboază bileturi de transit.

La sfîrșitul fiecării luni „se întocmia o tablă arătătoare de vitele ce cu plată la acea margine au trecut peste hotar, precum și de săurile exportaritate“.

— Niciun fel de său din Muntenia nu era slobod a trece granița prin Moldova decît, „adunîndu-se la Galați, trebuia să plătească prețul hotărît a poșlinei după sîncatavasisul (tariful) făcut prin publicație, și așa va fi slobod a-l exportarisi în Turchia“.

— Pentru încasarea oteupului poșlinei vitelor, Vistieria nu primia de la Casă decît numai galbeni blanți. De aceea poșlinariul trebuia să primească de la negustori său „matrapazi“ numai galbeni blanți drepti la cumpănă său 14 sorocoveți și 20 parale de galben. Cu acele douăzeci parale să poată Casa schimba sorocoveții la zarafi și să ia galbeni, cum cere Vistieria.

— „Fiindcă la zăstava Teșăuți“ (sat în județul Botoșani, situat în apropierea hotarului Bucovinei, pe lîngă gara Burdujeni) „cu de în grabă avea să se rînduiască poșlinariul dumnealui căpitan Iorgache Dimitriu, și era trebuință a i să da agiutoriū și un lo-

gofăt, de aceia i să scria poşlinariului de Galaţi Petre Sechilarie să trimeată la Iaşi pe fiul său Dimitrache spre a merge la numita zăstavă cu numitul rînduit“.

— Vădenii, sat în partea de Nord a judeţului Brăila, pe malul drept al Siretului şi în apropiere de Dunăre, era o neînsemnată zăstavă. „Poşlinariul de Galaţi“, negăsind pentru acea zăstavă „om cu bună ştiinţă, care să priimiască leafa hotărîtă, va rîndui un slujitoriu cu o mai mică liafă, căruia îi va face revisie mai adesăori“.

— Un mare exportator de cai în Turcia, Mîrza Ali-bei, era cunoscut bine Casei. Cînd va avea a mai trece vre un transport de cai, să dea cheazăşie acolo la Galaţi, cum şi mai înainte s'a urmat.

— Un ordin: 20 edecuri de său descărcate în Galaţi să nu se sloboază fără plata poşlinei.

— „Surecciul de la Țănutul Covurluiului, care strînge vite saū alte atingătoare de acest p̄odmet, pentru care poşlinariul trebuie să fie totdeauna cu mare deşteptare“, ceruse Casei o cantitate de său.

— Un vapor de la Brăila, aducînd 18 putini cu său, le-a descărcat la Galaţi, în magazia sa, ca să le ia vaporul din Țarigrad, Dar un asemenea său nu poate intra în Principat şi, intrînd, nu poate ieşi fără a plăti mai întăiū poşlina. Isprăvnicia să dea siguranţă pentru plata poşlinei, şi poate ridica saul. Se aştepta deslegare de la administraţie pentru acest său.

— Omul lui Mîrza Ali-bei avînd să treacă peste Dunăre 32 de cai, poşlinariul să li sloboază trecerea fără oprire. Ali-bei saū omul lui eraū îndatoraţi însă să infăţişeze biletul Casei că au „siguripsit“ saū plătit poşlina; altfel nu i se învoia cererea.

— Ordin curios: „De acum raporturile ce veī trimite Casei, să nu le triimiţi în dialectul moldovenesc, căci nu să pot înţelege cele ce scrii, fiind scrisă răū foarte, ci veī rāportui în dialectul grecesc, cu toată lămurirea“. No. 134 din 10 April.

— Vaporul Ponia (*Bologna*) a adus 54 de putini de său pe care le-a descărcat la Galaţi: să procedeze ca şi cu cele 18 putini.

— Un neguţător Pandia a cumpărat şapte edecuri de său.

— În luna April s'au exportat numai 1.400 de ocă de său.

— Cineva voieşte a trece în Transilvania 79 boi.

— Ali-Efendi exportează său la Constantinopol, plătind poşlină

40 de galbeni; acești bani să se numere zarafului Leiba Kahana.

— Niște Țigani au trecut pe la Vădeni 31 de bivoli la Brăila, fără să scoată „pozvolenie“ de la Casă; aveau însă răvașul ispravnicului, căruia îi va da Vistieria poruncă să plătească poșlina.

— Negustorul Pidimonte (Pindemonte) exportă 7.644 oca de untură de porc. Aceasta e slobodă a se exporta fără plată de poșlină. Dar, ca nu cumva supt numire de untură de mascur să se „caciardisească“ și său, poșlinariul e dator a cerceta vasele în care ar fi pusă untura, cu cea mai mare scumpătate.

Casa avînd știință că la Galați se află 70.000 de oca de său, pe care „neguțătorii pre furiș l-au cărat la Ibrăila, și poșlinariul n'are nicio știință, fiindcă se închide în casă și nu umblă cercetînd pe unde se află săul, apoi, de este vrednic și cu nedormire, ca să nu aducă păgubire Casăi, bine, iar, de nu, se va orîndui altul în locu-i“.

— Mirza Ali-bei a mai trecut 43 de cai, apoi alți doi.

— Un giambaș, Ilie Radu Palade, plătiind poșlina pe șapte catiri, i-a trecut în Muntenia pe la Focșani, și, negăsind preț după a sa mulțămire, nu i-a vîndut. Vrînd a-i trece peste Dunăre pe la Galați, are drept geambașul a-i trece în curgerea acestui an până în luna lui Decembre, fără altă plată, iar după trecerea acestui termen este dator a plăti poșlina.

— La 12 Iulie 1839 Mirza Ali-bei a mai trecut 42 de cai.

— O scrisoare către Negroponte să o înmîneze poșlinariul.

— Un Armean exportă în Turcia nouă catiri, o iapă și un mînz, plătiind poșlina numai pentru trei capete la Galați, iar pentru șapte avînd biletul poșlinariului de la Focșani.

— La 22 Iulie au trecut pe la Vădeni în Muntenia trei catiri și o iapă.

— Mirza Ali-bei trece 50 de cai peste Dunăre, apoi alți 48. A trecut până la 31 Iulie 295 de cai (165+40+42+48).

— Negustorul jidov Marcu Kolos din Botoșani a pierdut saū i s'a furat „pozvolenia“ de plată liberată de revisorul provinciei Bucovinei pentru 138 boi pe cari voiă să-i treacă pe la Mamornița în Austria.

— Un Turc a „embarcarisit“ 5 cai.

— Pasageri ce călătoresc din Principat peste hotare, cu trăsuri trase de cai și călări, la întoarcere vînd caii și-i schimbă, și,

astfel făcînd export, nu este „siguripsită“ plata poșlinei; ei nu voiesc a lua „bilețuri“, sau, luîndu-le, se întorc pe la alte „zăstave“ și nu le arată: de aceea Casa intervine către Vistierie, și aceasta dă ordine ispravnicilor ca fieștecare pasager să se înfățișeze mai întîi la poșlinariu, care-î „va slobozi fără plată reghie de numerul, coliorul și anii cailor“, pe care la întoarcere este dator a o înfățișa poșlinarilor pe la orice „zăstavă“ ar trece.

— În cursul lunii August aî trecut 1.835 ocă de său.

— Un Turc trece trei cai; Mirza Ali-bei 11 cai.

— Se trage o poliță de 150 de galbeni asupra lui Leiba Cahana.

— Un geambaș ceruse să treacă și el caii peste hotar și să plătească poșlina numai în cazul cînd ar vinde caii. Se răspunde că să plătească poșlina și, de-î va vinde, ori de nu, aceea rămîne pe sama sa.

— La 24 Septembre s'aî furat Spătărului puterii trei iepi și un mînz. Se comunică poșlinariului semnele și marca, pentru ca să fie cu luare aminte cînd trec geambașii peste hotare, ca nu cumva să fie amestecate și iepi mai sus însemnate.

— La trecerea peste Dunăre a fieștecarui Mocan, să se facă numărătorea oilor și să se însemne în dosul biletului cîte aî trecut, și la întoarcere să se adeverească și cîte s'aî întors.

— Se confirmă primirea unei puținii mici cu icre negre, dar nu se știe cui să se predea.

— Poșlinariul să nu mai trimeată corespondența în plicul departamentului, căci se întărzie, ci în plicul Vistieriei.

Căpitanul Marcu Deșuda a „caciardisit“ niște său. El se apără însă că l-ar fi adus de la Brăila. „Cinstita Vistierie luînd cunoștință, aî poruncit parcălabiei spre a împlini cotrobontă aceea sumă de său caciardisită de pomenitul“. Poșlinariului se poruncește să stea cu sîrguință întru aceasta, spre a se urmă despăgubirea hotărîită.

Anton Opreșcu.

ANEXE.

Casa poșlinii vitelor.

Neguțătorii Solomon Aizic ari a treci în Austria pe la Marmornită 76, adică șaptezăci și șasă boi, pe cari, pentru că aî plătit poșlina hotărîită aici la Casă, să vor slobozi a treci piste

hotar, fără să să supere la margini cu vre un fel de cereri, iar, pozvoleniia aceasta oprindu-să de cătră poșlinari și adiverindu-să în dos de a lor trecere, să o și trimată îndată la Casă.

1833, Avgust 21.

(*Iscălitură neinteligibilă.*)

Casăer...

Pecete neagră de 42 mm. diametru Inscripția: „Pecete poșlianii vitilor ci trec pisti hotar 1833“ începe de sus, de la dreapta spre stînga. În cîmp un cal, în mijlocul unei ghirlande formate din două ramuri.

(V-o :)

Poșlinar de Mamorniță.

Șaptezeci și șase boi ce prin această pozvolenie coprind, trecând hotarul în Austria, s'aū încredințat și de noi. Poșlinar:

Grigore Zosima.

(cuvinte evreiești.)

BCU Cluj / Central University 1833, Avgust 27.

A. O.

II. Hrisovul tîrgului Moinești.

Tîrgul Moineștii de la Tănut[ul] Bacăului, proprietă a dum[n[ealui] Alexandru Gheorghiu Mavrocordat, în care noi gios iscăliții ne aflăm lăcuind și neguțătorind, neavînd o statornică alcătuire între dum[n[ealui] Hatmanul și între tîrgoveții, pentru folosul ce să cuvine a da proprietariului, noi însuși, ca unii ce gustăm plăcerile odihnei și a înavuțării noastre pe moșia și tîrgul dumisale, nu am suferit mai mult neodihna cugetului nostru; și prin sfatul nostru de obștie am hotărît și hotărîm următoarele condiții în folosul proprietariului moșii, care de astăzi și în veci să să păzască neclintite și neschimbate, nici de dum[n[ealui] Hatmanul, nici de urmașii dumisale, nici de oricine va fi după vremei stăpînitoriū Moineștilor; pe temeiul cărora condiții am rugat și pe Ocîrmuire ca să ni să facă și hrisov gospod spre statorniciia îndatoririlor, prin care sigurapsîndu-să driturile, și lipsind îndojala fieștecărue, să să îndemne și alții neguțători de pe aiure a-și mută statorniciia și neguțătorie în acest tîrg Moineștii, carele,

ca unul ce să află aproape zastava graniței Transilvaniei, este și de folos negoțului țării Moldovei, slujind ca un antrepò al multor articole de negoț. Condițiile dar a îndatoririlor de mai înainte, ce era vremelnice, rămăind desființate și răsufiate, de astăzi, și în veci, vor sluji următoarele:

1-iū). Fieștecarele târgovețu să avem a plăti dum[nealui] Hatm[anului] câte șasă lei de fieștecare stănj[en] g[os]pod de loc măsurat în lat la fața uliței, a căruia loc lungime ce merge cătră dosul dughenilor, ajunge păr la treizeci și cinci stănj[en]. Acești câte șasă lei de fieștecare stănj[en] a latului de la fața uliței să s[ă] plătiască de noi fără osăbirea stărilor sau a binalilor, ci de o potrivă, în tot șirul uliței, de la o rohatcă și păr la altă rohatcă, înțelegîndu-s[e] că plata aceasta urmiază pe locurile de lăcuință, cu această osăbire că, dacă vre unul din noi nu va plăti bezmenul stănjănilor până în trei ani de rînd, să s[ă] [i]ei binaoa pentru proprietate, spre dispăgubire.

Al 2-lea). De toată vadra de spirit de orice product, de douasprezeci ocă vadra, ce să va vinde în tîrg cu oca, sau s'ar mută de la o mîină la alta în acest tîrg, spre întrebuintare, în vasă marî sau și în balerce, păr la oricare măsură, precum și acel ce s'ar vinde la alți streini de pe afară cu balercele, păr și la douăzeci vedre una, vom plăti câte trei lei și zeci părăle de vadră, după măsurătura vasului cu cotul, iar pentru rachiul sau horilca ce s'ar rădica din tîrg și s'ar duce aiure cu polobocul de la douăzeci vedre și în sus sau cu butca întriagă, spre vînzare, nu avem să plătim nimică pe acel vas.

Al 3-le). Pentru tot vinul ce vom aduce în tîrg și-l vom întrebuinta, ori prin casele noastre, sau îl vom vinde cu oca în tîrg, sau de la o mîină la alta îl vom mută aice în tîrg prin vînzare, măsurîndu-să vasul cu cotul stăpînirii, pe cită apă va cuprinde împreună cu drojdiile, socotîndu-să vadra de doisprezeci ocă, vom plăti fieștecarele cite treizeci și doi părăle de toată vadra.

Al 4-le). Pentru vinul ce ar fi adus în tîrgul acesta, și, nepuțîndu-s[e] petrece, îl vom scoate din tîrg în buți sau în poloboace, și-l vom duce aiure spre vînzare, vom plăti cite zece părăle de toată vadra.

Al 5-le). Pentru vinul ce am vinde la alți streini de pe afară, păr la cincisprezeci vedre una, vom plăti pe vadra de douăs-

prezeci ocă iarăși cite treizeci și două de părale, precum să cuprindă la pontul al treile.

Al 6-le). Pentru fieștecare vită albă, mare sau mică, păr și mînzatul ce să va tăia în târg la căsăpie, să aibă a plăti căsăpaul proprietariului cite patru lei, cite un leu de vițalul neînțarcat, și cite doizeci părale de fieștecare oaie sau miel.

Al 7-le). Pentru fieștecare vadră de păcură de cincisprezeci ce ar eși din târg din Moinești afară, să plătim câte cincisprecei părale, adecă cite una pară de toată oca, cuprinzându-să supt această plată și păcura ce o ar cumpăra târgoveții de pe la alte moșii și o ar păstra pe la casăle lor în târg.

Al 8-le). Acei ce au deschis gropi de păcură, sau vor mai deschide și altele de acum înaintea, ori la cîmp afară de târg, sau pe locurile casălor sau a dughenilor cuprinsă supt bezmen, vor plăti sau vor da în natură din cincî vedre de păcură o vadră proprietariului, fiind acesta un product de negoț; și, afară de această cincime, gropașii ce vor deschide groapa de păcură, vor da proprietariului o driapta parte din câte părți vor prinde la tovarășia grolei, după cum s'au păzât obiceiul și păr acum.

Al 9-le). Pentru păcura ce să va vinde în târg pe la dughene cu oca, ce au fost de-apururea supusă otcupului proprietății, vor plăti cumpărătorii otcupului după cum să va învoi cu proprietariul.

Al 10-le). Trei capete de vite albe, bez vițalul sugaciū, să fim volnici a ținea pe moșia tîrgului Moineștilor fără plată, iar, piste trei vite ce vom avè mai mult, vom plăti cite doi lei de toată vita pe vară, asămene și pentru trei capre, cine nu va avè vacă, să nu plătiască nimic.

Al 11-le). Acel ce dintre tîrgoveții ar face velniță pe această moșie, vor plăti ca un bezmen cite zeci părale de toată vadră de doisprezeci ocă spirt.

Al 12-le). Pentru casăle de lăcuință de la mahală, a căroră loc ar cuprinde în lung pară la cincizeci stînj[eni], iar în lat păr la patrusprezeci stînj[eni], vor plăti cite treizeci lei pe an bezmen, fără ca să s[ă] întindă mai mult peste îngrăditurile de astăzi, precum și acei ce vor fi avînd cuprins loc mai mult de această sumă de mai nainte, vor plăti după această analoghie.

Al 13-le). Pe vitele ce se vor aduce de vînzare la iarmaroace și la zăle de târg, să va lua mortăsăpie cite treizeci părale de fieștecare vită albă, iar de oai cite opt părale.

Al 14-le). Pentru tot carul cu doi boi sau cu doi cai, în care să vor aduce proviziile de vânzare la zile de târg și iarmaroace, să va lua câte douăzeci parale de fieștecare jug, havaet proprietății; piste săptămână însă de la asămîne proviziile să nu să ei nimic, dacă s'ar aduce la vînzare, precum nici pe lemnile de foc să nu să ei niciun havaet, nici chiar la zile de târg.

Al 15-le). Pentru o căruță cu doi cai sau cu un cal cu marfă, băcălie sau pește ce s'ar aduce de vînzare ori în care zi, să plătiască câte cinci lei acel cu marfa, adecă streinii, iar nu târgoveții.

Al 16-le). Pentru o căruță cu doi cai sau cu un cal, încărcată cu marfă liptcănie sau brașovenie, vor plăti trei sorocoveți stăpînii mărfii, adecă streinii, iar nu târgoveții.

Al 17-le). Pentru havaetul cîntariului vom plăti proprietariului câte zeci parale pe toată suta de oacă de povoară de cîntărit.

Al 18-le). Pentru havaetul cotului vom plăti câte un leu pe tot vasul de la patruzeci de vedre în sus, și câte douăzeci parale de tot vasul de la patruzeci de vedre în gios, iar de o puțină câte zeci parale.

Al 19-le). Contractierii pitărilor să aibă a plăti proprietariului câte doi parale de toată oca de pâne coaptă, de vînzare, fără a încărca aceste doi parale la vînzare pâini în târg piste tacsia ce va pune Ocîrmuirea pe la alte târguri.

Al 20-le). Contractierii mumgeriilor din acest târg să aibă a plăti proprietariului câte zeci parale de toată oca de lumănări de său, de vînzare, și câte un leu de toată oca de lumănări de ciară, fără ca să le încarce la vînzare în târg piste tacsia ce va pune Ocîrmuirea pe la alte târguri.

Al 21-le). Cine va prinde loc ca să-și facă casă sau dughiană din nou în Moinești, afară de bezmenul statornicit, câte șasă lei de tot stănj[enul] pe an, va mai da un havaet câte un galben de tot stănj[enul] în lat, ca o dare odată pentru totdeauna, bez hotărîtul bezmen.

Al 22-le). Școlile, feredeu, țintirimul și doă lăcuință, una a rabinului, alta a hahamului Jădovilor, pe aceste nu să va plăti bezmen.

Al 23-le). Pe locul hudițelor din târg să nu să plătiască bezmen nici cum.

Al 24-le). Șasă iarmaroace ce sînt statornicite de să fac în

Moinești piste an, aceste vor fi împărțite, ca trei iarmaroace să s[ă] adune în meidanul de la biserica Sfintului Gheorghe, și trei iarmaroace la meidanul Sfintului Necula, făcîndu-să vrăstat, iar adunarea zilelor de tîrg să să facă la mijlocul tîrgului.

Aceste fiind condițiile statorniceî îndatoririî din partea noastră în doizeci și patru ponturi, am iscălit în Moinești, anul una mie opt sute patruzeci și patru, luna Oct[omvrie] în doizeci și cinci zăle“.

(Urmează iscăliturile.)

Publicat, după originalul în Bibl. Ac. Rom., de d. Nicolăiasa.

DĂRI DE SEAMĂ.

St. Nicolaescu, *Petru-Vodă cel tînăr și Petru-Vodă Șchiopul*, București 1915.

„O chestie controversată“ e sub-titulul acestei lucrări. De fapt, nu e. Îndată după apariția broșurii d-lui N. Bănescu („Un poème grec vulgaire relatif à Pierre le Boiteux, București 1912), în care un poem grec ni arăta pe Petru, Domnul muntean, fiul Chiajnei, ca mort îndată după mazilia lui, decî cu mulți ani înainte de suirea pe tronul Moldovei a lui Petru Șchiopul, spuneam apriat, în „Neamul Românesc literar“ pe anul 1912, pp. 577-9: „Rămîne admisibilă numai părerea că în adevăr copilandrul Domn, izgonit din Scaun, a încetat din viață în curînd. Dar atunci cine e Petru Șchiopul?.. De sigur altul: o rudă, un frate al lui Alexandru-Vodă, fiul altui Mircea și înlocuitorul în Domnie al lui Petru“. Și, în „Buletinul frances al secției istorice a Academiei Romîne“, II, p. 39: „Ceia ce interesează mai mult în acest opuscul e mărturia indubitabilă că tînărul principe a murit îndată după depunerea și exilul său. Trebuie să se admită decî că Petru Șchiopul, Domn al Moldovei de la 1574, e altă persoană, frate, cum zic izvoarele contemporane, al lui Alexandru, Domnul Țerî-Românești, și fiul altui Mircea (fiu al lui Mihnea, și nu al lui Radu-cel-Mare“. Îndată, într'o nouă ediție din cîrticica sa de Istoria Romînilor, d. D. Onciul primi rectificarea.

Decî hotărît că d. Nicolaescu n'are dreptate cînd, de și reproduce întăia din aceste declarații ale mele, în care nu lipsesc argumen-tele, chiar dacă ele nu sînt presintate decî în margenile unui articol

de revistă literară, spune totuși că eă „fac numai întrebarea, dar nu și demonstrarea“. Și deci nu poate fi rost de a declara că e „numai un pas făcut înainte“, rămîind „a se deslega problema“ de d-sa. Și nici n'am spus că Ureche cronicarul afirmă unitatea celor doi Petru-Vodă, ci numai că „pare a afirma“ (textul mieă e reprodus, iarăși, de d. Nicolaescu).

Încolo, avem, pe 33 de pagini, comunicări prețioase de informație inedită. D. Nicolaescu a vizitat mănăstirile Athosului, și d-sa e, ca funcționar, în măsură de a cunoaște ce comori necunoscute încă se cuprind în Arhivele Statului.

Astfel actul din 1568 prin care Petru Munteanul numește pe „părintele“ său Mircea-Vodă și pe „mamă-sa“ Chiajna (din respect, zice „părinte“ și lui Alexandru Lăpușeanu din Moldova), actul din 1586 prin care se vorbește de „răposatul Pătru-Vodă cel Tânăr“ (față de Petru-Paisie), „feciorul Mircei-Vodă“ (pp. 7, 9). Din firmanul reprodus pe p. 10, nota 1, reiese — *dacă* traducerea e bine făcută — că Petru nu mai trăia la 20 Octombrie 1569, dar din documentul slavon tradus în text nu reiese că Alexandru-Vodă a fost numit atunci cînd Petru și murise: moartea acestuia n'a putut urmă imediat mazilia („mănăstirea de la podul Colintinei“, pare a fi Plumbuita). Raportul informatorului imperial la Constantinopol din 27 Novembre 1568 spune că Petru, tânăr de 23 de ani, *chemat* la Constantinopol fără prealabilă depunere, a fost, nu închis, ci așezat în rîndul oaspeților Seraiului în seara de 2 Iunie, pentru a fi turcit (după altă știre, la Șapte Turnuri; VIII, p. 129, no. CLXXXV). Adusese cu sine patruzeci de sarcini de aspri („samos“ vine din germ. *Saum*), din care 21 pentru tribut, ceia ce-î dă cifra atunci. Se ica de haznaua împărătească tot, afară de 10.000 de aspri „pentru întreținerea familiei“, de friele cailor și de trei veșminte: unul de brocard de aur, altul de postav „atalic“ (de Satalieh), al treilea, de Damasc. Pe cînd ceauși mergeau să aducă pe Chiajna, pe cei doi frați și Vistieria — cei 130.000 de galbeni ai lui Mircea-Vodă, îngropați în grajd —, „tînărul era foarte bolnav“ (*iuvenis valde aeger est*; „molto amalato“, p. 584, no. DLXIII). Dar încă la sfîrșitul lui Iulie Chiajna, trimesă în Asia, se întorcea, stăruind pe lingă soția favorită a Sultanului, și pe lingă sora ei, văduva Vizirului Rustem; la Galipoli ea-și aștepta fiul, liberat din Seraiu, pentru a merge cu toții la Conie. Și în acest moment se și nu-

mise Alexandru, adus de la Alep. De și „n'avea multe zile“ („in multum aevum non p̄ennatus“), Petru nădăjduia să recăpete Domnia. Dar „la 5 Septembrie a venit veste de moartea lui Petru Voevodul românesc surgunit, care fusese trimis la Conie; a fost consumat de durere pentru despoierea de Domnie și de averile părintești, precum și de durerile trupesti, grăbindu-i-se însă moartea prin otrava dată pe furis“ („quinto Septembris nunciata est mors Petri Vaivodae Moldaviae exulis, in Iconium deportati: consumptus est animi [dolore] ob dominii opumque paternarum privationem et corporis doloribus; obitu tamen per venenum clam administratum etiam maturato“; Hurmuzaki, II, pp. 585-6, no. DLXVI, precum și toate rapoartele de la 12 Maiu înainte, *ibid.*, p. 580 și urm.). A se compara aceste știri cu cele venețiene din volumul VIII al colecției Hurmuzaki, precum și cu cele genovese din volumul XI.

Pentru numirea lui Alexandru, la 14 Iunie, și plecarea lui la 17 v. povestirea ce am dat-o, după toate izvoarele, în prefața aceluși volum XI din colecția Hurmuzaki, p. XIX. Încă de la 2 Iunie i se arătase lui Alexandru, înaintea boierilor, că e numit. Firește credeam atunci că vestea despre moarte e o greșală.

Adăugim că tot ce privește căsătoria lui Petru cu Doamna Elena se află în aceeași prefață a mea. Inscricția de pe Evanghelia de la Dionisiu, la Muntele Athos, ca și aceia de la Curtea Veche din București, erau cunoscute la noi: cea d'întăiu prin studiul meu despre Muntele Athos, cealaltă prin ale mele *Inscricții*, I, pp. 260-1 (reproducerea d-lui Nicolaescu lasă la o parte un rind). Fresca de la Galata pe care o dă d-sa la p. 13, e luată, fără a se indica aceasta, după planșa ce împodobește volumul XI din colecția Hurmuzaki, pe care d-sa natural, îl și cunoaște.

Probele de frăție ale lui Alexandru-Vodă cu Petru Șchiopul (p. 13 și urm.), în parte împrumutate lui Hasdeu, trebuiesc raportate la cele din aceeași prefață, pp. xv-vi. Elena, fiica lui Alexandru, e îngropată la Radu-Vodă, în București (*Inscricții*, I, pp. 246-71, no. 553). Dar sîntem mulțămitori d-lui Nicolaescu pentru revelarea poftelor de Domnie, contra lui Alexandru, ale ciudatului Oprea Găină Voevod, ale cărui moși fură confiscate. D-sa a avut în mîni un document din 1625 care privește această intrigă (p. 17, nota 1).

Interesant e și darul făcut încă din 1625 de Domniile noastre mănăstirii Dușco (p. 21, nota 1). Tot așa daniile la Athos ale lui Petru Șchiopul, p. 28, nota 2. Și, în sfârșit, dania satului Cudrevinți de fiica lui Petru Șchiopul către mănăstirea Sfintu-Sava (pp. 33-4).

Scrisorile privitoare la Mărioara Adorno-Vallarga sînt acum reproduse, după revizuire, în vol. XIV din colecția Hurmuzaki. La Alexandru-Vodă să se adauge și notița noastră din *Documente geografice*, 1900, pp. 14-5. Actul lui Radu-Vodă din 1618 (p. 23) nu e inedit; scrisoarea din „25“ (=15) Maiu 1510, citată după Engel și Șincai, se află în vol. XV din colecția Hurmuzaki, pp. 221-2. „Filstich“, prelucrătorul cronicii muntene, nu e un izvor. Textul original al Cronicii, în versiunea care nu cuprinde Viața lui Nifon, l-am dat în *Cronicile muntene* („Analele Academiei Române“, XXI, p. 7). Tot așa și pentru o citație anterioară, după cutare compilație târzie. Pasagiul despre Doamnele lui Petru Șchiopul trebuie raportat și el la Prefața volumului XI din colecția Hurmuzaki; întrebuițarea de un autor într'un loc a altui autor nu dă acestuia dreptul de a se cita pe sine decît atunci cînd în locul acela s'a adaus ceva nou. Dar e liber oricine ca, trecînd peste predecursori, să citeze direct izvorul. Inscricția de pe mormîntul Despinei, fiica lui Petru Șchiopul, se află în *Inscricțiile mele*, vol. I. *Documentele slavo-romîne* ale autorului reproduc, fără a se arăta originea, lecturile mele.

Le sfîrșit, folositoare genealogie (nu „descendență“) a celor doi Domni.

N. Iorga.

* * *

D. Onciul, *Din trecutul Bucovinei*, București 1915 (extras din „Convorbiri Literare“).

În această conferință, d. D. Onciul presintă cu argumente noi teoria „cnezilor bolohoveni“ ai anelelor rusești, pe cari-i crede veniți din Ungaria cu acea organizație cnezială, caracteristică și pentru Romîniile de supt Coroana Sf. Ștefan. O mare emigrație din Ardeal ar fi pornit odată cu așezarea stăpînirii ungurești și cu colonizarea Secuilor în veacul al XI-lea și ea s'ar fi oprit numai în al XIII-lea veac, din cauza consolidării Statului tătăresc al stepei până în Carpați.

Apoi autorul pune în legătură regimul chenezial în genere cu

întemeierea Domniei Moldovei. D-sa admite ca mai veche Capitală decît Baia Cîmpulungul, care n'a fost însă niciodată oraș și nu prezintă ruine de biserică domnească și de Curți, care, în sfîrșit, a rămas totdeauna un Ținut păstoresc, neputînd oferi decălecătorilor soliditatea și însemnătatea economică a unui oraș.

D-sa admite, cum se știe, un Voevodat nordic al Șepenițului (sau Sepenicului), care s'a contopit apoi cu Statul lui Bogdan: Dlugosz vorbește, la 1359, de ciocniri cu Polonii ale unui Petru fiul lui Ștefan, care se luptă pentru Domnie cu fratele Ștefan. Păreră este și a d-lui Nistor. N'aș putea-o admite pe singura mărturie a lui Dlugosz. De alminterea acesta vorbește de o luptă *pentru Moldova* și pune în legătură pe acești Domni cu însăși originea italiană, „volscă“ a Romînilor, cari ar fi luat „obiceiurile“ Rușenilor, izgonindu-i cu atît mai ușor din această Moldovă, care ar fi fost mai întăi rusească. Dar ce mă hotărăște mai mult, sînt chiar aceste nume de Petru și Ștefan, care aparțin datinei Maramurășenilor, așa încît nu poate fi vorba de o *altă* dinastie decît de a lui Bogdan: Ștefan e de la Sfîntul rege patron al Ungariei, Petru de la Scaunul roman, al Sfîntului Petru, ocrotitor al Coroanei apostolice. *Alte nume au pătruns în dinastia moldovenească pe calea altor legături politice*: Roman e de la Ruteni, Alexandru de la Domni munteni, cari și ei îl luaseră din Balcani, unde se cetia cu patimă romanul slavon al lui Alexandru Machedon. Iuga și Bogdan sînt caracteristice nume maramurășene, ca și Lațcu (cf. Andrei al lui „Laczk“ între demnitarii contemporani ai Ungariei).

Este deci extrem de probabil că, la o dată ceva mai tîrzie decît 1359, — Dlugosz reproduce, evident, o legendă a familiei Olesznicki, și 1359 e pentru dînsul data tradițională, aflătoare și în cronică, pentru însăși întemeierea Moldovei, — fiind pentru el aceștia cei d'întăi Domni moldoveni¹ —, s'a dat o luptă pentru tron între acei feciori ai Mușatei, Petru și Ștefan, dintre cari cel d'întăi a domnit, iar cel de-al doilea n'a căpătat puterea decît după al treilea frate, Roman. Tatăl, — cu numele de Ștefan la Dlugosz, dar care după d. Onciul, care înfățișează argumente nouă (p. 22 nota 1), s'ar fi chemat Petru, de unde și numele fiului său

¹ „Provincialii unguri“ cari sprijină pe Petru înseamnă numai „oamenii de țară“ supuși Ungariei. De alminterea Dlugosz scrie în epoca antagonismului ungaro-polon.

celui mai mare¹, — al luptătorilor a putut fi un simplu boier. V. și „Condițiile de politică generală în care s’au întemeiat Bisericiile românești în veacul al XIV-lea și al XV-lea“, în „Analele Academiei Române“, XXXV.

Existența acestui Voevodat n’ar fi, de altfel, explicabilă nici prin împrejurările în care aceste Ținuturi au trecut de la Ruso-Litvani la regiile Poloniei.

De și n’am plecat de la aserțiunea mea în *Geschichte des rumänischen Volkes*, I, p. 285, revin astfel la dînsa.

Titlul lui Roman-Vodă de „Voevod al Moldovei“, dar și „moștenitor a toată Țara-Românească, de la munți până la țărmul Mării“, e în legătură cu titulatura Voevozilor Țerii-Românești și cu noua rivalitate față de dînsii.

Elocventă e (pp. 17-8) combaterea pretențiilor pe care le ridică Rutenii — încă de la Dlugosz — de a fi anteriori Romînilor. Se poate cunoaște partea unde ei au fost cîndva — dar simțitor înainte de întemeierea Moldovei — prin finala *-ăuți* din numele satelor. Însă trebuie să se observe că, de oare ce radicalul (v. Rădăuți; Radu nu e un nume obișnuit la Ruteni) e uneori românesc, se poate să avem a face cu o simplă adoptare — și adaptare — de suffix. Cu multă dreptate observă d. Onciul caracterul *sud-slavic* — pentru că e general românesc — al numelor de origine slavă din restul Moldovei.

La amintirea bisericii din Rădăuți (p. 31), unde e chipul lui Bogdan întemeietorul, delinuat în vremea lui Ștefan-cel-Mare — reproducerea lui ar fi de dorit —, d. Onciul dă chipul lui Alexandru-cel-Bun. E interesant să-l apropiem de acela care se vede pe patrahirul de curînd descoperit (v. „Analele Academiei Române“, XXXV, la p. 346): este o vădită asemănare în figură, în felul de a purta părul și barba și în veșmînt. De atunci a fost în *biserica veche* un model contemporan, și putem admite că și *chipul lui Bogdan, luat după aceasta, are elemente de autenticitate*.

¹ Dar „Margareta văduva lui Petru Voevod, cavaler“ din 1389 e din *diecesa de Vaș*, ceia ce împiedică identificarea cu Mușata-Margareta noastră. În Cronică moldo-polonă se traduce vechea cronică moldovenească uneori cu greșeli; nici într’un cas, n’a fost *alt izvor*: deci, dacă se spune *numai aici* că Roman e fiul unui Petru, nu e baza suficientă pentru afirmație (Strijkowski a luat de la versiunea polonă a Cronicăi moldovenești; Mitropolitul Dosoftei pune un atribut pentru rimă fără să fixeze o filiație).

Urmează o înfățișare a vicisitudinilor Sucevei și note asupra mănăstirilor bucovinene (ar trebui *neapărat* reprodus chipul lui Ștefan după țesătura de la Putna; s'ar putea face comparație cu portretul mural pe care am încercat-o mai sus pentru Alexandru-cel-Bun, — ba chiar cu mai mult folos). **N. Iorga.**

* * *

C. Auner, *Episcopia de Baia* (în „Revista catolică“, I, 1915).

Cercetare întinsă asupra episcopiei catolice de Baia. Se începe cu originile cetății, arătate prin pecete; în această privință era de citat și un studiu german al pâr. D. Dan din Bucovina, care a găsit pecetea întreagă pe un act slavon din veacul al XVI-lea¹.

Pare că avem a face cu o lucrare mai veche, căci nu se pomenesc nici actele ce am publicat în volumul al XV-lea din colecția Hurmuzaki. Părerea că „civitas moldaviensis“ ar fi Romanul, nu Baia, pe care o combate pâr. Auner, a fost părăsită și de d. D. Onciul, în ultima-i lucrare, analizată tot aici. Nu e însă un argument temeinic pentru ca să admitem o Mitropolie moldovenească înainte de Alexandru-cel-Bun — trimetem la studiul nostru din „Analele Academiei Române“ pe anul 1913 asupra „condițiilor întemeierii Mitropoliilor“ — și o reședință a ei la Baia (mai târziu, când Mitropolitul este, Capitala se mutase la Suceava). Și ne-am putea întreba dacă studenții din Cracovia, pomeniți între 1450 și 1453, toți Germani, erau din orașul său numai din țara Moldovei (Barwinski, *Mironis Costini Chronicon*, p. vii); ceilalți însă sînt însemnați toți după orașe. „Costea Mușat“ e un termen istoric care nu mai trebuie admis nici chiar în parentese, și el nu poate fi înlocuit nici prin Ștefan „Mușat“.

Nu putem admite iarăși ca inscripția de pe mormintul Doamnei Ana la mănăstirea Bistriței cuprinde o dată greșită: 1417 (cetirea uu poate fi greșită, căci toți au cetit așa) și că e, în schimb, adevărată data dintr'un document, de la 14 April 1415, al lui Alexandru (în care Ana e arătată ca ne mai fiind în viață), atunci cînd actul se află numai în traducerea germană (după o traducere românească) a lui Wickenhauser (*Moldawitza*, p. 59), care e totdeauna suspect.

Deci cade și ipoteza, seducătoare totuși, că Ringala, nu Ana, a fost aceia care, la 1415, întovărăși pe soțul ei la Sniatyn, unde

¹ În „Mitteilungen der k. k. Zentral-Kommission f. Kunst. u. hist. Denkmale, Archiv-Sektion, Bd. VIII, H. 1“, 1910.

acesta avu o întrevvedere cu Craiul polon (pp. 95-7). Mai multă dreptate poate să aibă, după G. Popovici, autorul cînd pune la îndoială faptul că la 1410, după o inscripție latină reproduasă de Bandini, ar fi murit, îngropîndu-se la Baia, Margareta, soția lui Alexandru. Vom observa însă că inscripția spune numai că biserica s'a isprăvit, cu mănăstire cu tot, la 1410, și că Margareta, soția lui, *e îngropată acolo*. Nu urmează de aici că ea ar fi murit atunci, ci numai că rămășițele ei, aduse, poate, de aiurea, se află în acel loc (v. ale mele *Studii și documente*, I-II, p. xxxi).

Identificarea cu Margareta-Mușata ar avea, mărturisesc, plausibilitate (p. 98), dar ea nu s'ar putea admite decît dacă inscripția latină ar fi foarte tîrzie. Mențiunea din Bandini despre „Margareta Unguroaica (*sic*), fiica Voevodului“ Ștefan (cf. Auner, p. 116), s'ar raporta perfect la dînsa (v. și aici, p. 181). Dar toate acestea sînt ipoteze.

Considerațiile părintelui Auner despre împrejurările în care s'a întemeiat episcopatul și s'a clădit biserica (pp. 98-100) sînt ingenioase. Tot așa și acelea privitoare la condițiile divorțului Ringalei, fiica lui Keystut (pp. 102-3). Une ori însă, ca pentru relațiile Moldovei cu Polonia după divorț ori sensul cuvîntului „gentiles“ într'un raport al episcopului Ioan, ipotesa se pierde în ingeniositate (p. 103). Cearta dintre Franciscanî și acest episcop e luminată și mai bine priutr'un document nou ca întrebuintare.

Explicația legăturilor propagandei husite în Moldova cu politica din ultimii ani a lui Alexandru-cel-Bun (pp. 108-9) e aceia din cartea mea *Chilia și Cetatea-Albă*. Pentru opera literară maghiară a Husiților la noi trebuia citată, nu lucrarea ungurească a autorului, ci studiul lui Keinz pe care l-am semnalat întăiași dată în „Archiva“ din Iași (n'am colecția) și apoi în *Istoria literaturii religioase*. Rațiunea pentru care episcopia fu mutată la Cetatea-Albă o arătasem în „Buletinul institutului pentru studiul Europei sud-ostice“, I, p. 158.

N. I.

* * *

I. Bianu, *Însemnări autografe scrise într'o carte veche de Dosofteiu Mitropolitul Moldovei (1663-1686)*, (din „Analele Academiei Romîne“, secția literară, XXXVI).

Între cărțile din biblioteca lui Constantin Cantacuzino Stolnicul care se află astăzi adunate la Academia Romîna — ni se

făgăduiește un catalog al lor — este și un exemplar din Cronica latină a lui Ioan Nauclerius (Colonia 1544), care poartă pe el, în frumoasa scrisoare aplescată a Cantacuzinului, însemnarea că „a fost cumpărat (leatopisețul) de Mitropolitul Dositheu“ (nu scrie: Dosoftei), care a dăruit cartea „jupînului doftorul Iacov Pilarin“, medicul de mai târziu al Brîncoveanului (pe lingă ce spune despre dînsul Del Chiaro, mai vezi și izvoarele arătate în a mea *Istoria literaturii romîne în secolul al XVIII-lea*, I, pp. 39-40, 45, 350 nota 3), și anume „cîndu a fostu la Iași cu oastea la anulul 1685“ (împreună cu Șerban-Vodă, al cărui medic era decî; putem fixa și luna: Octombrie; *Studii și documente*, XI, p. 158), Pylarino cedînd apoi lui Cantacuzino acest prețios volum.

Și Dosofteiu a scris însă — după cum o făcuse și pe Βιβλιον ιστορικόν din Veneția, păstrat tot la Academie (v. Iorga, *Istoria literaturii religioase*, pp. 198-9), o sumă de lucruri interesante, pe care le reproduce în acest mic studiu d. Bianu. La început chiar spune că el a cumpărat „leatopisețul cu 2 văleaturî (calendar): și cu cel pravoslavnic și cu cel lătinesc“, — și aceasta ca „să se afe la s[f]înta Mitropolie“, — ceia ce înseamnă că aici era un început de bibliotecă. El vede în această Istorie universală, pe lingă „toate Împărățiile lumii“, „vremile și nevoile s[f]întei Besiarici și nevoința sfinților“. E foarte interesant, mai departe, că explicațiile se dau în parte și polonește; preocupăția lexicală se vede prin tălmăcirea în românește a cuvintelor latine. Dacă, în față cu mențiunea lui Mucius Scaevola, Mitropolitul pune „Moghila-Vodă“ aceasta înseamnă, cum observă și d. Bianu, că el cunoștea legenda, înregistrată în *Orbis polonus* al lui Okolski, apărut la 1641, că Movileștii se coboară din acest erou roman („descendens ex familia Mutiorum“); numele de Mohilă ar fi venit de la movila de morți făcută de sabia strămoșului; v. Papiu, II, p. 145. Unde spune de „pomino de pâine de ordz ce mînca S[f]e]tii Vasilie“, trebuie să se înțeleagă: pomino; în Ardeal datina pominoacelor către Vlădică s'a păstrat până în zilele luminate ale unui Petru Pavel Aaron. Aiurea Vlădica face filologie văzînd în Geți, Gheți, strămoși ai „Rumînilor“: „Gheți“, bieți (citează și cuvîntul „ghețău“). XMT. (p. 155) pare a fi H[erac]liă.

Mai departe Dosoftei știa așa de bine, după Cronografe, Istoria Bizanțului, încît la al doilea Iustinian pune pe margine că a Rinotmetul, cel cu nasul tăiat (cetește: ῥινομητης), la Nichifor:

Nichifor Botaniat și la Alexe, la Manuil, etc.: „Comnin“. Știe că Chersonul e „Crimul“ din zilele sale. În Ștefan-Vodă de la 1396 el vede un „frate al lui Alexandru-Vodă celui Bătrîn, mai mare (fratele)“; lui Ștefan-cel-Mare îi zice: „cel Bun“. Luteranii îi sînt, ca revoltați contra Papei, „tălhari“. Iar, cînd cetește de rodirea pămîntului Suediei, el înseamnă „ce frîmsiațe de țară: mai s[ă] potrivește cu Moldova“, pe care vedem deci cît o iubia.

N. Iorga.

* * *

Quellen zur Geschichte der Stadt Brassó, VI, Brașov 1915.

Pentru însemnările lui Mark Schonkenbonk, vezi mai sus, la începutul acestui nr.

Cronica de familie a lui Benckner n'are nimic interesant.

Valentin Gockesch (1611-4) descrie pe scurt a doua luptă a lui Radu Șerban lângă Brașov. Se pomenește și expediția românească din 1613 (pp. 10-2).

În „Saeculum decimum septimum“, puține notițe, fără importanță.

Însemnările de la 1631 la 1660 cuprind vești despre luptele din Moldova la 1653 (Romîni cu coasele taie în luptele lui Kemény; la 15 Iulie se aduce fratele lui Vasile Lupu și 23 de steaguri; se înseamnă tăierea nasului lui Ștefăniță și moartea lui Matei-Vodă; pentru 1655 mențiunea luptei cu Seimenii, din cari cad „vre-o mie“ și se pierd din partea lor „la 37 de stegulețe“. La 1-iă Iulie, tratat al Brașovenilor cu Constantin Șerban, prin trimeșii Bunea Vistierul și Radu Mihalcea Comisul, cu făgăduială de a-l primi la nevoie (p. 57). Apoi așezarea lui Mihnea (p. 58) și a lui Ghica în Moldova (Gheorghe Ștefan fuge în Ciuc; *ibid.*): cei doi fugari se întîlnesc la Făgăraș (*ibid.*). Participarea lui Mihnea la expediția ardeleană din 1658 (p. 59). — Unele din aceste știri, confuz, și la Merten Schuller (p. 73) și Martin Albrich (pp. 112, 114-5; p. 117: Gyka, nu Sztoika). Laurențiu Kusch arată că Hatmanul Gavril, fratele Lupului, fu pus în fiare la 23 Iulie 1653 (p. 126). În Iunie 1657 se întreabă Sfatul dacă poate permite intrarea Domnului muntean (p. 130). Pentru fuga lui Constantin-Vodă și Gheorghe Ștefan p. 132. Sol de la Mihnea, Armașul-Mare, 28 Iunie 1658, p. 133. La 5 Iulie Gheorghe Ștefan revine, bătut, din Moldova (p. 133). Uciderea Turcilor de Mihnea, p. 137. Pentru 1659, știri multe, precise. La 15 Iunie 1660 mulțime de fugari munteni; se aduce de păzitori și fratele lui Constantin (pp. 142-3).

Ziarul lui Ioan Stamm luminează aceeași epocă (anul 1659, p. 179). La 5 Iunie 1660 se dă voie oricui a prinde la Timiș pe Costantin-Vodă fugar, dar toți se împrăștie (pp. 181-2). Tot așa la Trostfried Hegenitius, p. 221 și urm. (Constantin avea 2-3.000 de Seimeni și trăbanți, cu cari trece la Secu, prea puțin tulburat).

Veste despre întoarcerea solilor lui Șerban Cantacuzino în 1688 la Martin Ziegler, p. 227. La 1694 pleacă în Moldova ca *archiater* doctorul Iosif de Brecht, *alias Kindermacher* (p. 236). Domn era Constantin Duca, — și a avut copil. La 1696 se atribuie noului Domn moldovean Antioh Cantemir căsătoria „cu fata unui prinț tătăresc, din mamă polonă“ (p. 238). La 20 Mart 1697 visita Vlădicăi Teofil la Brașov; e rău primit, din cauza Unirii; pleacă la 25 (p. 241).

Cronica lui Cserei era cunoscută prin extrasele din Șinca. Aici e text unguresc și traducere germană.

Notițe mai mici privitoare la noi sînt o mulțime. În Prefața întâiă, aceia despre lupta din 1603 a lui Radu-Vodă cu Moise Szekely (p. LVII). Ceva mai departe lista Romînilor din Zlatna și Petroșani cari la 1558 ajung vecinii lui Ioan Benckner, răsplătit de regina Isabela cu o donație, mențiuinea că la Zirnești Bălăceanu avea „două companii de soldați unguri și romîni“ și că el gonise, înainte de a cădea, pe Tatarii ce prăda în sat (p. xci), atacul din 1659 al lui Mihnea la Ghimbav (p. cix).

N. Iorga.

* * *

Henri de Roos, *Cu Napoleon în Rusia*, trad. de căpitanul I. Simboteanu și locotenentul N. Popescu, București 1915.

Traducere bună¹ (p. 9, credem că trebuie: Macabei, nu „Mak-beeni“) a unei întinse lucrări înfățișînd icoane de miserie omească. Medicul saxon spune multe lucruri interesante, începînd cu prezicerea înfrîngerii de către pastorul de la Oder și cu scriboasa boală *Weichselzopf*, cu prada care începe expediția, cu toate asprele măsuri, și prezența femeilor în „marea armată“. Napoleon face pe generalii lui, fătăș: lași și oameni de nimic (*mauvais*

¹ Prefața trebuia înlocuită cu alta, a traducătorilor. În note nu se cădea să se păstreze urme din originalul german, ca „U. d. H.“ = „A. d. H.“ („observație a editorului“) (pp. 34, 38).

sujets). Murat îngrijește cu hărnicie și iubire de răniți. Putem vedea pe Împărat înaintea Moscovei lângă un „Evreu înalt“ care-î dă, ca spion, lămuririle de nevoie asupra orașului. În balcoane, „domni și doamne“ privesc intrarea dușmanului și resalută. Trei lovitură de tun opresc agitația mulțimii. Roos a văzut arderea orașului, precedată de o detunătură groaznică. Un portret al generalului Sebastiani, cu părul încalzit totdeauna, poreclit „spite-rul“, p. 108. Rușii spun: „Voi sînteți oboșiți de război; noi abia acum voim să-l începem serios. Tunurile, trăsurile și toate bagajele voastre cred că vor cădea în minile noastre“ (p. 110). Se mănîncă supă sărată cu salitră și avînd său de luminări în loc de grăsime; carnea e une ori de cal mort. Femeile protestă (p. 113). De la capitolul IX înainte se povestește retragerea. Unele regimente de Portugheși într'o stare perfectă și voioase, p. 130. Cruda părăsire a răniților, p. 135. Lîngă Viesma, Napoleon cu „un calpac verde captușit cu blană pe cap“, p. 143. „Nu mai este o retragere, ci o fugă, cum n'am mai văzut“, spune în dialect alsacian Ney (p. 151). Cutare ofițer tîrăște după el o vacă; „ordonanța o ducea de funie, iar soția lui o mină“; în această privință, discuție cu Napoleon (p. 168). Apropierea regimentelor rusești venite din Moldova, pp. 174-5. Evreii vindeau trei sticle de țuică și trei pîni pentru 3-4.000 de ruble în hîrtie (p. 178); cutare spune mai tîrziu: „da, domnule, era un timp minunat pentru afaceri“ (p. 178). Femei, germane, cer, la Berezina, cu trufie pîne albă: cea neagră însăși era „o raritate“ (p. 182). Roos, prins, e total jăfuit de un Cazac. Scrisorile, prinse și ele, ale marii armate, date spre citire unui prizonier frances, îl fac să plîngă (p. 219). Evrei cari cetesc dintr'o Biblie a lui Luther cu caractere ebraice, p. 225.

Se mai dau amintiri din campanii anterioare. Se observă că Germanii „primesc mai greu nevoile“, cerînd „cafea, vin și fripturi“ (p. 234).

N. Iorga.

* * *

C. Moisil, *Bănăria lui Dabija-Vodă* (în „Buletinul societății numismatice romîne“ pe 1915).

Autorul nu admite că punctul din tratatul lui Ieremia Movilă, Domnul Moldovei, cu Polonia (1597), prin care el se îndatorește a bate monedă numai după tiparul polon, a avut acele urmări ce i s'au atribuit. Dar relevă că încă de la 1581 Poloniș au bătut

monede de-asupra titlului cărora e marca Moldovei (Domn era atunci Iancu Sasul), și obiceiul a urmat și supt noul rege Sigismund al III-lea (la n-l 1 de pe p. 55 aş ceti însă: ilis, în loc de 11 15). D-sa mai observă că moneda lui Ștefan Răzvan e bătută de Polonul Ioan Dulski (dar chipul nu e al acestuia și nici nu samănă cu al regelui Poloniei, ci e chipul tînărului prinț ardelean, „Domn“ al Moldovei, Sigismund Báthory). La întrebarea pusă de d. MoisiI răspundem cu hotărîre: moneda lui Ieremia trebuie să fie întocmai ca acelea arătate, deci fără chipul Domnului și armele Moldovei, poate și fără adausul stemei.

Trecînd la bânăria lui Dabija-Vodă, d. MoisiI adună toate mărturiile ce o privesc. D-sa arată ce bani *străini* anume s'au bătut acolo. D. G. Sion, care posedă o splendidă colecție de monede, ne asigură că mai sînt tipuri. D. MoisiI n'a găsit tipul de monedă *proprie* a lui Dabija cu „Moneta nova Moldaviae“ și data de 1662 de care vorbește Romstorfer (pp. 70-1). Călărețul de pe „șalăul“ de supt n-l 7 nu e decît Sfîntul Gheorghe. Curios pare însă tipul de călăreț slab, bărbos din figurile 8 și 9: avem portretul lui Dabija-Vodă călare, și el e gras și fără barbă. Enigma se explică la compararea cu „solidul“ polon din 1652, no. 1, care reprezintă pe același călăreț, evident Sf. Gheorghe.

Cred că mai e ceva de adăugit: *precum moneda lui Ioan-Vodă cel Cumplit e determinată de nevoia plății Cazacilor săi în războiul cu Turcii, precum moneda lui Răzvan urmărește același scop în războiul din 1595, tot astfel expedițiile lui Istrati Dabija în serviciul Turcilor aduc nevoia acestor „șalăi“* (data de 1662 poate fi o socoteală rea sau o prevedere). Domniî munteni (Mihaî Viteazul d. ex.) n'au făcut așa.

N. Iorga.

* * *

I. Rusu Abrudeanu și Vasile Stoica, *Habsburgii, Ungurii și Romînii*, București 1915.

E un resumat viciu al lucrărilor mai întinse apărute asupra subiectului. Împărțirea e bună: se analizează pe rînd, ca elemente ale problemei, cel românesc, cel unghuresc și cel habsburgic, dinastic. Deosebitele asalturi contra existenței naționale a Romînilor de peste munți sînt expuse exact și metodic.

Observații de amănunt se pot face, însemnate, dacă nu și multe. Unde vor fi găsit autoriî că Ludovic-cel-Mare, regele Ungariei,

și-a pus ostașii în Orheiul basarabean, pe o vreme când Domnia Moldovei nu ajunsese până acolo și când nici nu era o cetate a Orheiului? În mișcarea de la 1437 (p. 22) nu ieaș parte „numai Romîni“. Nu Grigorie Maior e înlocuit ca Vlădică, pentru vioiciunea sa firească, de pașnicul Rednic (p. 44), ci în cursul păstoriei lui Rednic, Maior uneltește și ca pedeapsă e exilat, pentru ca apoi să fie adus, la moartea lui Rednic, în Scaunul de stăpînire arhierescă; el îl părăsește apoi, cedînd presiunilor Guvernului din Viena și celui din Ardeal. Și nici Ioan Inochentie Clain n'a fost „trimes la mănăstire“ (tot p. 44): el a fugit din Viena la Roma, unde s'a demis pentru ca să trăiască apoi viață mănăstirească, da, însă nu ca o pedeapsă din partea Mariei-Teresei. Nu înțeleg, la aceeași pagină, ce poate fi petiția către Papa, la 1771, prin care s'ar fi arătat că Romîniî uniți nu vor să se piardă în catolicism; poate să fie, dar nu mă dumeresc. Dar, de oare ce la paginile 45 și următoarele, cariera lui Clain e foarte exact înfățișată, se înțelege numai cît de greu i-a fost d-lui V. Stoica să colaboreze cu d. I. Rusu Abrudeanu, căci n'a putut același om să scrie în amîndouă aceste locuri. Ar fi interesant să se indice izvorul planului de cucerire din 1775, de către Austria, a Principatelor întregi, cu o linie de la Silistra până la Varna, prețuindu-se valoarea în bani a familiei românești cu 50 de florini, prețul de vînzare al familiei de iobagi în Ardeal (p. 66); nicăiri n'am găsit acest fapt, care, dacă e adevărat, presintă un deosebit interes.

Unele citații (ca cea de la p. 99) nu sînt exacte: ele s'ar întoarce, ca stil, în dauna autorilor citați.

În general cartea e foarte bună și merită o nouă ediție, pe alocurea refăcută.

N. Iorga.

* * *

Andrei Corteanu, *Războiul european și interesele noastre, Psihologia politicii neutrale romîne*, București 1915.

Această broșură n'ar merita să se vorbească de dînsa dacă partea d'întăiu n'ar fi fost adoptată de „Convorbirile literare“, cealaltă de „Viața Românească“.

Autorul n'are pe departe cunoștințele ce-i trebuie pentru a se ocupa de chestinîi așa de grele, de și a luat asupra-și să ni dovedească nevoia de a ne „federa“ cu Austria, luînd în ea locul Ungurilor, pentru a ne apăra și de Germania și a formă

față de Rusia un Stat independent (această soluție se poate ceti pe larg în cel d'intăi „studiu“). Pe cînd își închipuie că „pune ordinea în acest haos de incoerență sentimentală“, tînărul autor, „bun fiu al patriei“, ar fi făcut mai bine să cetească pentru sine pe acei „profesori și oameni de litere“ pe cari nimic din activitatea sa din calitățile sale nu-i dă dreptul să-i judece (pentru d-sa d. A. D. Xenopol este „un vechi profesor de istorie de la Iași“; p. 67).

Căci ce se poate zice despre un autor care crede că „unitatea politică“ a Rusiei datează de la „începutul secolului al XVIII-lea“ că exista „munții Maramureș“, că „golul provocat în Europa de decadența Imperiului roman (?) a absorbit populațiile din Răsărit ale Asiei și a răscolit masele germane din Nord-Est“, că, „în veacul al XV-lea, întregul neam românesc de la Nistru și până la Tisa a trecut supt Turci“ (p. 49), determinînd „curentul de cotropire slavo-germană (!) în care ne aflăm și astăzi“.

Argumentațiile de jurnal și știința de jurnal se găsesc, de altfel, toate aici.

Ca stil, frasa în care ni se recomandă să nu tratăm chestiile externe „cu crucea în mîna sa orice alt sentiment (!) străin de nevoile noastre naționale“ (p. 50). Altfel autorul știe să vorbească de „osmosă“ „individualitate etnică“, „psihologie patologică“ și alte residuuri de lectură.

Și citi dintre tinerii noștri — cu ce mîndrie spune: „generația noastră!“ — o ieau foarte de sus pentru a ni da comunicate ca acesta!

N. Iorga.

* * *

Vincenzo Crescini, *Romania* (extras din „Conferenze e proluioni“, II, no. 23).

Raportîndu-se la cunoscuta — prin Orosiu — declarație a lui Ataulf, regele got, că ar fi vrut să facă din „Romania“ o „Gothia“ și asămînd acest termen popular de „Romania“, usitat în Apus la începutul evului mediu, de *Ρουμανία* al Răsăritenilor (de unde la Turci: Rum, Rum-ili, Rumelia), autorul face considerații generale, largi și juste, asupra dezvoltării „romanității“ apusene și răsăritene. Observă că *Romagna* de azi, provincia Romei, nu se numește așa după orașul veșnic, ci după faptul că

a fost, supt Iustinian, Capitala Italiei romane, nu barbare, ultimul refugiu al ideii politice romane, și apropie acest nume de al nostru, care înseamnă: locuitorii ai pământului ce fusese de calitate politică romană. Cuvîntul „Romania“ e format din „Romani“ după analogia cuvîntului Germania din „Germani“ ; și, adăugim noi, „Romîni“ al nostru nu e continuarea lui *Romani* în vechiul și purul sens imperial, ci *refăcut după „Romania“*. D. Crescini amintește, vorbind de limba „romană“, că Augustin însuși recomanda întrebuițarea limbii vulgare în predică, că în 813 un capitulariul al lui Carol-cel-Mare recomanda predica, nu în latina literară, ci în limba germană saă, — în rîndul întâi —, în limba „rustică romană“ („rusticam romanam linguam aut theotiscam“). Abia în al XIV-lea veac „françois“ iea locul lui „roman“. La noi însă faptul că *nu s'a întîmplat așa*, arată autonomia de isolare,—nu numai decît și cu un element de mîndrie,—a unor locuitori din „Romania“ cari *nu intraseră în niciun noă Stat barbar*. Să observăm și aceia că în Ardeal „Romîn“, „românește“ nu dispărură pentru că, de și se întemeiasă un Stat barbar, cel unguresc, el rămase totuși absolut în afară de aborigenii romanisați, pe cînd Statul franc contopi rasa „romană“ supusă cu cea germană cuceritoare. Cînd o „Moldovă“ se smulse din „Țara-Românească“, forma politică nouă creă conștiința de Moldoveni și chiar un început de obicei de a vorbi „moldoveneste“. Tot așa e și cu *Rumunșii* din Alpi (lîngă cari, cum se știe, sînt și Ladini, cari, aceștia, fuseseră supuși de barbari, pe cînd cel d'întăi, nu).

N. Iorga.

* * *

R. A. Reiss, *Comment les Austro-Hongrois ont fait la guerre en Serbie*, Paris 1915 (și ediție românească).

Carte obiectivă a unui profesor de la Universitatea din Lausanne, venit în Serbia fără părerii preconceptute. D. Reiss e „criminalist practician“, decî special în materie. Conclusia d-sale e că n'avem a face, în oribilele crime săvîrșite contra populației civile, a bătrînilor, a femeilor, a copiilor cu acte de sălbătăcie individuală, izolată, ci cu *sistemul, decretat de sus, în toate formele oficialității, al unei armate întregi*. Fotografurile sînt pe deplin lămuritoare. Întrebuițarea de gloanțe explosibile a fost curentă: s'au găsit „lăzi întregi“ (p. 5). D. Reiss observă că până acum ele erau întrebuițate numai pentru vînătoarea de mistreți (p.

7). S'aũ distrus în orașe deschise clădiri care n'aveau caracterul militar: astfel Universitatea din Belgrad și splendidul „Museu Național sîrbesc“, cu cea mai bogată colecție de costume balcanice, — care „nu mai există“ (p. 11). „Soldații unguri aũ ucis pe răniți cu cuțitele și cu baionetele“ (p. 14). Unde nu sînt lăsați să ucidă, ei se răscoală (*ibid.*). Omorul se făcea cu baioneta, „pentru a nu strica munițiile“ (p. 17). Se dau și numele criminalilor: Unguri și Germani. Cine nu striga „Trăiască viteaza armată austriacă, trăiască Împăratul Francisc-Iosif“ era ucis imediat (p. 22). Un morar fu învîrtit pe roata morii și înțepat de cîte ori trecea pe lîngă soldați (*ibid.*). Liste ale membrilor „Odbranei“ erau date ofițerilor, și în orice localitate ei erau puși la zid și împușcați (p. 32). Cutare rănit a fost ars în patul lui (p. 34). 1.308 civili uciși, 2.280 dispăruți, afară de aceștia (p. 36). Prădarea lăzilor de bani s'a făcut cu o competență de profesioniști (p. 39), chiar de ofițeri, cari se îmbrăcau în hainele femeilor, pentru distracție (p. 42). Cutare Germană spune că-I o rușine de conaționalii ei (p. 43). E vorba, după omul de știință, de „un adevărat acces de sadism colectiv“ (p. 45).

* * *

G. G. Mironescu, *România față de războiul european*, București 1915.

Un senator român a voit să-și explice atitudinea în chestia externă față de alegătorii săi. Broșura merită să fie citită; sînt, în puține pagini, cugetări serioase ale unui om care nu se mulțamește cu vorbele altora. Și d-sa găsește că avem de cerut mai mult Austro-Ungariei decît Rusiei și că din această parte am putea căpăta prin războiul elemente mai folositoare pentru desăvîrșirea ființei noastre naționale. Foarte juste argumente (pp. 14-5) contra tesei care ni impune a salvă cît mai răpede și cu orice preț românismul basarabean, amenințat de peire: se putea aduce și acela că numai *Ungurii nu pot trăi ei fără desnaționalizarea noastră*, ceia ce nu se poate spune și de masele enorme ale poporului rusesc, frămîntat de atîtea probleme și ocupat cu atîtea alte neamuri. Și d-sa crede în putința unui atac austro-german prin România; nouă ni se pare însă că acest drum militar nu e fără greutăți așa de mari încît, dacă mai sînt oameni cumiști la Viena, și mai ales la Berlin, ei nu va fi încercat (de

alminterea autorul nu depreciază, ca alții, puterea noastră). Partea cu „pierderea momentului“ sau „momentelor“ putea lipsi: între altele și pentru a nu reveni asupra gradului nostru de pregătire, supt toate raporturile, în Iulie 1914.

D. Mironescu trebuie felicitat pentru această carte de străbătătoare și prudentă inteligență și de patriotism luminat.

N. Iorga.

* * *

Henri Hauser, *L'Allemagne économique: l'industrie allemande, considérée comme facteur de guerre*, Paris 1915 (extras din „Bulletin de la société d'encouragement pour l'industrie nationale“).

Foarte folositoare cifre. Pentru Germania în 1914 comerț exterior de 22-5 miliarde pe an, al doilea rang în producerea fontei, fierului, oțelului; marină de comerț aproape de a Angliei și a Statelor Unite (la care suprafața șervită e enormă; p. 2). La 1913 avere de 320 de miliarde (nouă d. I. A. Angelescu ni socoate 26). Populație de 70 de milioane, crescînd anual cu 80.000 de suflete; dar 700.000 de muncitori străini importați în Ostul țerii, cu o scădere a emigrației germane de la 200.000 (1883) la 20.000. Despoporare a satelor (66 % din locuitorii sînt la orașe și exodul continuă; 45 de orașe cu peste 100.000 de locuitori; 73.000 de lucrători la Krupp numai).

Căutarea de materii prime, de capitaluri, de clienți provoacă infiltrația peste hotare, în toate formele, apoi, după speranțe înșelătoare de răpede și remunerătoare victorie, războiul. Țeri întregi, ca Belgia, Svițera, România, erau cucerite; altele — Italia, Franța, Rusia, Anglia — invadate, în ajunul luptei, a cărui lozincă trebuie să fie deci: tot sau — nimic.

N. I.

* * *

I. N. Roman, *La question roumaine en Hongrie*, Constanța [1915].

Autorul reproduce „Protestarea Romînilor din Ardeal și Ungaria contra apăsării maghiare“ pe care o făcură să apară la 1897 membrii secției din Bruxela a „Ligei Culturale“, cu prilejul adunării în acea Capitală a membrilor Congresului-Păcii. Se adaugă piesele unei polemice care a urmat în ziarul „*L'Indépendance belge*“. Sînt interesante întîmpinările d-lor Asboth și Pázmándy, cari pretind că, până la 1848, Romîniilor n'au avut niciun drept politic (pp. 27-8)! Iredentismul romîn ar sămăna cu pre-

tentia Marii Britanii de a-și anexa Bretania franceză! Se condamnă abuzurile Guvernului maghiar, dar cu observația că și opoziția le suferă (dar Româniilor n'ajung niciodată la Guvern...). Se fac făgăduieli Românilor care nici până acum, de și acea „oposiție“ și atâtea altele au guvernat, nu s'au îndeplinit. Foarte frumoasă e declarația unui Belgian: „chestiile ridicate de o naționalitate oprimată care cere dreptate nu sînt chestii interioare decît printr'o ficțiune diplomatică ce și-a făcut vremea. Odată puterea părintească -- afacere de familie, afacere internă -- mergea până la dreptul de viață și de moarte; azi un tată care-și maltratează numai copiii nu se poate provoca la dînsa pentru a se sustrage de la vindicta publică“ (pp. 51-2).

Cartea d-lui Roman arată că acum douăzeci de ani studenții romîni în străinătate aveau preocupății mai bune decît cei cari astăzi se află acolo.

N. Iorga.

* * *

Generalul C. N. Herjeu, *Din învățămîntele războiului de astăzi*, București 1915.

Autorul constată că azi „dreptul puterii“ primează (rămîne a se vedea dacă supt acest nume de „putere“ nu este a se înțelege totalul *puterilor* unui popor, și *virtus* nu înseamnă, mai la urmă, decît „putere“). Se schițează fazele-tip ale războiului. Se arată cum s'a format doctrina „fără-de-lege“ a războiului la Germani. Se arată apoi valoarea numărului (mai exact a numărului în locul și la timpul care trebuie; și, pentru ca aceasta să se întîmple, trebuie iarăși ca *puterea* să fie *puteri*, decî *virtuți*, fie și întrupate în *capital și tehnică*). Se apără mobilizarea integrală din 1913, cînd autorul era ministru de Război. În ce privește pe alții, se critică nepregătirea pentru rezistență a graniței de Nord-Ost a Franciei.

Restul cuprinde observații de ordin tehnic, expuse cu atita limpeziciune însă, încît sînt accesibile oricărui profan. Și autorul crede că armata rusească este „bătută, dar nu învinsă“ și că are toată putința de a-și reface un nou front; încheștarea din Apus i se pare și d-sale inextricabilă.

E una din cele mai frumoase și instructive cărți pe care le-ați produs la noi marile evenimente ale momentului. **N. Iorga.**

* * *

Marcel Bibiri-Sturia, *Creșterea influenței economice germane în România*, București 1915 (extras din *Revista idealistă*).

Abia era nevoie să se dovedească stăpînirea economică a Germaniei la noi. Autorul caută să o dovedească totuși într'o conferință. Din nenorocire teoriile ca aceia care explică de ce „Nemții“ înseamnă „muți“ prin înaintarea germană până la Moscova și prin necunoștința limbilor locale de către călători, dau o idee cam slabă de felul cum autorul, fie și conferențiarul, înțelege serioșitatea grea a temei sale. Tot așa părerea că la Cetatea Neamțului a fost Teutonii, ori că „negustorul neamț“ trecea pe la noi spre Tana și „Kaffa“ și Indiile afirmă că la „1688“ Petru Șchiopul domnea în Moldova și încheia un „tratat de comerț“ cu Anglia. Postavul de Ypres i se pare un „produs al îndepărtatei Franței“. Cifrele sînt puține, și ideile originale tot așa. Dar pentru vremea mai nouă sînt priviri de total folositoare, și sentimentele de care se inspiră autorul sînt excelente. N. I.

* * *

J. L. de Lanessan, *Pourquoi les Germains seront vaincus*, Paris 1915.

Fostul ministru al Marinei, d. de Lanessan, care pregătește o operă mai întinsă, dă o carte pentru oricine, în care, voind să arate „de ce vor fi învinși Germanii“, presintă o sumă de extrase folositoare din ce s'a scris până acum cu privire la acest atroce război al lumii întregi. Analizează teoria puterii Statului în lăuntru și în afară, cum s'a format în Germania; oribila doctrină care biruiește astăzi în Polonia e înfățișată în cuvintele chiar ale autorilor ei. Se arată inferioritatea marilor mașini de război german față de mobilitatea și adaptabilitatea tunului frances de 75. Greșelile „atacului bruscat“ se demonstrează apoi. Capitolele de o informație superficială privesc atitudinea deosebitelor State față de conflict. Lucruri cunoscute din ziare, de unde le-a luat și autorul. Unele amănunte teritoriale din încheiere sînt poate grăbite. N. I.

* * *

La guerre de francs-tireurs en Belgique, f. d. și l.

Autorul german încearcă a scusa cruzimile săvîrșite în Belgia asupra populației prin aceea că s'a opus din partea ei o resis-

tență înarmată, pe care o documentează prin extrase din foi belgiene.

Să zicem că e așa: pedeapsa putea să fie numai împușcarea celor prinși cu armele în mână. Dar mutilările? Dar rafinările de cruzime? Dar copiii mici?

Și încă o întrebare: ce nu e permis cetățenilor chiar, într'o țară a cărei neutralitate a fost călcată de aceia înșiși cari o garantaseră și cari nu mai erau decî soldații loiali ai unui Stat lucrînd și în război după dreptul internațional, pe care unii cugețători germani au ajuns a-l crede o „prostie“? **N. I.**

* * *

Lavisse și Ch. Andler, *Doctrina Germanilor asupra războiului și felul cum o pun în practică*, Paris 1915.

Cuprinde sistematisarea rezultatului cercetărilor făcute de o comisiune specială, compusă din oameni de o înaltă situație și vrednici de toată încrederea. Amănunțele sînt groaznice: ele întrec tot ce s'a putut petrece mai oribil în războiul dîntăi balcanic. Autorii sînt profesori la Universitatea din Paris, și Lavisse e un ilustru om de știință și de o vîrstă venerabilă. Se prezintă apoi doctrina care permite, ba recomandă chiar asemenea crime. **N.**

* * *

Prof. V. Buzescul, *Germania contemporană și știința istorică germană în veacul al XIX-lea* (rusește), Petersburg 1915.

În această broșură scrisă cu vioiciune se înfățișează, pentru a i se desface tendințele, vădite în războiul actual, dezvoltarea historiografiei germane din era napoleoniană până la Lamprecht. O traducere sau un resumat al lucrării, datorită unui învățat de origine romîină și care, cu toată înalta-î situație în învățămîntul Rusiei, nu și-a schimbat numele, ar fi de sigur o operă folsitoare. **N. Iorga.**

* * *

Vasile D. Moisiu, *Știri din Basarabia de astăzi*, București 1915.

Această carte se poate publica astăzi în condiții de lux deosebit, cuprinde observații de tot felul ale învățătorului din Ungureni (Botoșani) despre lucrurile românești din Basarabia. D-sa dă statistice rusești tra luse, note de viață populară¹, obiceiuri

¹ Interesant e numele de „căpitan“ ce se dă răzeșilor (p. 37).

administrative — cu un potop de cuvinte rusești, care sînt doar *exterioare* vieții acelor Moldoveni —, poesii populare și poesii „naționale“ de semi-cărturarî; se arată și păreri curenți despre viața „Moldovenilor“ de acolo, despre legăturile cu Statul ce-i stăpînește și cu frații lor de dincoace de Prut. E și o colecție de cuvinte.

Lipsește însă un plan, o coordonare și o formă.

N. Iorga.

* * *

Albert Mathiez, *La Serbie et la guerre européenne*, Besançon 1915.

Această conferință a profesorului de istorie modernă din Besançon cuprinde pagini emoționante. Dușan Nicolici, fiul președintelui Camerei sîrbești, care pierduse patru frați în aceeași zi, ceru să fie trimis în linia întâi, *tocmai* ca fiu al Președintelui Camerei. Schița de istorie a Sîrbilor e vie și justă. Se reproduce groaznicul articol din *Danzer's Arme-Zeitung*, care, la 5 Novembre 1908, recomanda ațîțarea Abisinenilor contra Italiei, a Egiptenilor și Indienilor contra Angliei, a Turcomanilor contra Rusiei și „contribuirea la reluarea acțiunii revoluționare și a regimului bombelor“. Astfel s'ar căpăta „hegemonia în Balcani și asimilarea popoarelor slave după ce vom fi devenit marea Austrie federală“ (iată dar la ce trebuia să servească „Gross-Osterreich“!).

N. I.

* * *

D. Russo, *Emendațiunile la unii autori greci și romîni*; N. Bănescu, *D. Russo*; ambele, București 1915.

D. Russo rectifică unele cuvinte din publicațiile marelui erudit grec Sp. Lampros și ale altora. D. Bănescu crede că se dă o formă prea imponentă acestor lucruri de infime amănunte (cele 14 pagini au apărut și în ediție separată, cu o introducere). Științei îi trebuie și asemenea lucruri, dar evident că ele nu sînt știința.

N. I.

* * *

Dr. Ioan Bălan, *Limba cărților bisericești, studiu istoric și liturgic*, Blaj 1914.

Părintele Ioan Bălan adună în volum studiile sale despre limba cărților bisericești apărute în *Cultura Creștină* din Blaj. De sigur că ele sînt făcute cu multă răbdare și vor aduce folos. Dar, lă-

sîndu-se la o parte discuții de istorie, pentru care autorul nu era pregătit, și cercetîndu-se mai adînc și mai minuțios filiația tuturor cărților bisericești, se ajungea la rezultate mai importante.

Dar poate aceasta înseamnă să se ceară prea mult unui singur om, și o serie de teze de teologie, cinstite făcute, ar putea suplini singură această lipsă, care e așa de mult simțită. **N. I.**

* * *

Chiril Karalevskij, *Bernardino Quirini, episcop de Argeș* (în „Revista catolică”, 1915).

Pe baza unor descoperiri ale autorului și ale d-lui I. C. Filitti, făcute în Archivele Vaticanului, se arată că Ieronim Arseno, locțiitor-episcop al Scaunului catolic, renovat, de Argeș, la sfîrșitul veacului al XVI-lea, a fost înlăturat de la numirea ca episcop pentru că, fiind Capucin, nu putea să capete demnități superioare în Biserică. Titlul de Argeș a fost dat în legătură cu acele urme de mai veche episcopie latină ce se găsiseră în Archivele romane. **I.**

* * *

Dr. Max Kuttner, *Deutsche Verbrechen?*, Bielefeld-Leipzig 1915.

Autorul, un filolog, ca și d. Bédier, căruia vrea să-i răspundă, caută greșelile de traducere în piesele înfățișate de acesta pentru a dovedi cruzimile germane în Franța. Contra-dovezile vor interesa pe filolog, dar nu vor împăca pe moralist. În schimb, se dovedește că și unii soldați franceși cari lăsaū pe răniți să moară de sete, erau din aceiași speță a bestiei moderne, care se crește sistematic în toate școlile de pe continent. **N. I.**

* * *

Ovid Densușianu, *Graiul din țara Hașegului*, București 1915.

Autorul dă cîteva pagini de introducere etnografică, precise și frumos scrise. În nota de la p. 10 o foarte interesantă constatare: „unii țeranî” din acele părți numesc Ardeal partea de țară unde e Sibiul, dar „aici îi zicem Jiū”. Am arătat cu deosebire prilejuri că după credința noastră — văd acum că așa crede și d. Onciul — țara lui Litovoiū, județul-Voevodat al Jiului, cuprindea, în veacul al XVII-lea, și părțile hășegane. Acest fapt se păstrează în amintirea poporului, ca și unitatea olteană mai veche. Se dau foarte frumoase ilustrații.

* * *

Antim Ivireanu, *Predică*, ed. Minerva, cu o prefață de P. V. Haneș, București 1915.

Prefața e după Prefața d-lui C. Giurescu la culegerea de documente pe care a tipărit-o d-sa împreună cu regretatul N. Dobrescu (*Documente și regeste privitoare la Constantin Brîncoveanu*, București 1908). Pagina ștearsă a d-lui Ovid Densusianu despre Antim e adausă la Prefețele lui C. Erbiceanu și a d-lui I. Bianu. Nu era necesar să se mai reproducă patru pagini din ce a scris în această privință autorul acestei recenzii. Despre buna cărticică a lui N. Dobrescu editorul pare să nu fi auzit, cum nici de publicațiile apărute cu prilejul comemorării, în 1914, a Brîncoveanului. Textul e ușor modernizat. I.

* * *

Albert Mathiez, *Robespierre Jeune en Franche-Comté* (extras din „*Annales Révolutionnaires*“ pe 1914).

Autorul crede, ca și E. Hamel, că Robespierre a fost unul din oamenii cei mai „moderați“ și „cuminți“ ai Revoluției. Rolul jucat în provincie de fratele său Augustin ar dovedi aceleași calități sufletești. El merge acolo cu o Creolă, „soția unui academician“, persoană „infernală“, după Nodier.

Se pare că în adevăr a scăpat câțiva oameni de moarte. I.

* * *

S. Bédier, *Comment l'Allemagne essaye de justifier ses crimes*, Paris [1915].

Replica d-lui Bédier la cartea germană care-l acuse de fals și de reana înțelegere a textelor e biruitoare. Se adaugă acte noi, tot din carnetele soldaților germani, cari spun lucruri oribile, despre sate întregi masacrate, cu femei cu tot. Se arată că vezi de a prăda s'a dat oficial și a fost primită cu entusiasm. Devastări de castele, seotociri de pivnițe. Une ori se socoate în bani cit s'a jăfuit.

La aceasta nu s'a mai răspuns.

N. I.

* * *

Georg Pfeilschifter, *Religion und Religionen im Weltkrieg*, Freiburg-im-Breisgau 1915.

Situația moralistului față de războiul actual e tristă, dar mai tristă, din toate punctele de vedere, e a teologului. Profesorul

Pfeilstifter caută totuși în ziare și în informații particulare probe de sentiment religios întărit la credincioși și răsărit spontan eu la scepticii cu prilejul catastrofei universale. Îl găsește adesea, chiar în afară de frasele convenționale, în toate țările. Une ori însă trebuie să se mulțamească (d. ex. pentru Austro-Ungaria și Turcia) numai cu acestea. Izvoarele se arată cu minuția eruditului.

N. I.

* * *

N. Drăganu, *Două manuscripte vechi: codicele Todorescu și codicele Marțian*, București 1914.

Cercetare filologică foarte întinsă a două fragmente de cea mai veche limbă românească. De o parte, e un fragment de Cazanie, avînd același original ca și Cazania lui Coresi și fragmentele ce am tipărit în „Analele Academiei Romîne“ XXVIII, ori în acelea pe care le-a dat Hasdeu, în *Cuvente den bătrîni*, II. De alta, avem a face cu un foarte mic fragment din Pseudo. Apocalipsul lui Ioan. Se dau facsimile și mărci de fabrică ale hîrtiei.

N. I.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

* * *

F. Cognasso, *Sul soggiorno del maresciallo Boucicaud in Piemonte dopo la ribellione di Genova* (din „Mélanges“ ale Școlii Francese din Romă), Roma 1914.

Studiu exact de istorie medievală privitor la petrecerea în Piemont după răscoala Genevei, un moment supusă puterii francese, a aceluși mareșal Boucicaud, care, la sfîrșitul veacului al XIV-lea, a jucat un rol important în Orientul nostru (lupta de la Nicopol, expediția la Strîmtori). Se reproduce tratatul său din 1409 cu principele de Moreia din Casa de Savoia (și reproducere fototipică a unei pagine).

N. I.

* * *

Diaconul Nic. M. Popescu, *Dionisie Mitropolitul Ungrovlahiei (24 Iunie—24 Decembrie 1672)* (extras din „Convorbiri literare“), București 1914.

Se definește persoana aceluși trecător Mitropolit Dionisie — Român, nu Grec —, care s'a strecurat între Teodosie și Varlaam. Lucrare de rezultate nouă, răzîmată pe cea mai atentă cercetare a izvoarelor.

N. I.

* * *

C. Moisil, *Istoria RomInilor infIișatI în proiecIiuni luminoase: text explicativ*. „*Viața și cultura Dacilor*, București 1915.

Aceste explicații competente, în stil clar, se tipăresc pentru a putea fi repetate la o întrebuintare a acelorași diapositive de proiecIiuni. Dacă s'ar da o reproducere a diapositivelor ar putea fi o și mai utilă carte de citire istorică. I.

* * *

I. C. Cantemir, *Prințul de Bismarck (1815-1898), cIteva cuvinte comemorative cu ocazia centenarului nașterii sale*, București 1915.

BroșurI bunI, scrisI clar și cu simpatie pentru marele subiect. Nu e tendința de a idealisa pentru nevoile momentului viața politicI germanI. Din potrivI, brutalitatea ultimului atac e condamnatI (p. 32). I.

* * *

Tache Papahagi, *AromInii din punct de vedere istoric, cultural și politic*, București 1915.

E o conferință plInuitI pentru congresul studentesc din Galați. Pentru 36 de pagini de format mic, titlul e cam vast. Totuși este în aceastI broșurI cunoștință de cauzI, înțelegere și căldurI. Găsim și cIteva ilustrații, dintre care acea de la p. 30 e bine produsI. I.

C R O N I C I

În volumul de documente de proveniență franceșI, mai ales din Arhivele ambasadei de la Constantinopol, pe care-l publicI d. Filitti (*Lettres et extraits concernant les relations des principautés roumaines avec la France, 1728-1810*, București 1915), se vor afla, pe lângI știrile ce am cules în „Buletinul Institutului de studii privitoare la Europa sud-esticI” (August-Septembre), și altele: o afacere a unui Gheorghe Ghiță (?), amestecat în rosturile boierilor exilați la Cipru de Constantin-VodI Racoviță (v. și pp. 292, 378-9), știri despre petrecerea în Moldova a oștilor rusești în 1739 (ele primesc pe căpitanul muntean Vasile Curt; p. 257; și la Turci erau doi căpitani romIni, cu 45 de oameni *ibid.*). O scrisoare a lui Grigore-VodI Ghica, Domn muntean, din 1751 aratI că la Mitropolitul Neofit, care era, cum se știa și altfel, Cretan, venia și

Turcii din insulă ca să-î ceară intervenirea pentru ca, de pildă, familia unuia, prinsă de Maltesi și vîndută la Marsilia, să fie răscumpărată cu ajutorul Domnului (p. 29; cf. scrisoarea acestuia și răspunsul ambasadorului Des Alleurs, pp. 290-1, 293). Asupra tînărului Ghica dragoman al Porții, p. 312. În 1752 Poloniî cereaŭ Domnului Moldovei să-și aibă agentul permanent la Varșovia (pp. 339-40). Pentru emisariul prusian venit, la 1755, să cumpere cał în Țara-Românească, p. 364. La 25 Septembre 1756 Vergennes, ambasadorul frances, știa despre trecerea lui Hauden von Rexin (p. 405). La 1756 e vorba de o datorie a Mitropolitului muntean Filaret, căruia i se dă numele de familie, Michalitzî, către negustorul Petru Cingria, care se adresase ambasadorului Franciei (p. 381).

De aici se află și data morții bătrînului Mihaî Racoviță, căruia fiul său îi trimetea la Constantinopol butoaie de pelin alb și roșu: la 19 Ianuar 1756 Vergennes presintă condoleanțe lui Constantin-Vodă pentru încetarea din viață a unui om plin de „minte și de virtuți“ (p. 384).

Doamna lui Grigore Alexandru-Vodă Ghica se vede cumpărînd șezeci de tablouri de la Nagni, secretariul soțului ei (pp. 484, 487-8, 495, 497).

Dintr'o scrisoare a lui St.-Priest către Constantin-Vodă Moruzi se vede că Mitropolitul Moldovei ținea la el în 1779 clopotele catolicilor (p. 227)¹. Pentru felul cum se făcea serviciul călărășilor de Țarigrad, cu tășulei pentru rapoarte și ordine și valise pentru scrisorile încredințate lor, v. p. 248. Scrisoarea din București, 1784, a unui „Jean Sevérien“ (pp. 527-8) e a lui Ivan Severin, consul al Rusiei. Într'un raport al consulului Ledoulx se vede că la 1810 protosinghilul Chiril de la Văcărești, egumenul de la Mihaî-Vodă și călugărul sinait Damaschin erau supuși francesi (p. 534), ca Ionienî.

* * *

În revista „Miron Costin“, n-1 din Maiŭ, un foarte interesant act al lui Ștefan Petricescu din 8 August 1780 (1672). Explic data de 16 August pe care o daŭ în *Istoria Romînilor*: e aceea care părea că reiese din cronica atribuită lui Miron Costin (*Letopisișe*, II, p. 8). Actul de față e dat Marelui-Comis Varlaam în

¹ „Officiers polonais de passage vers la Pologne“ (1779), p. 227-228.

cele d'întăiū zile de Domnie a lui Petriceicu. Pentru cronologia expediției turcești de la Hotin, v. *Studii și documente*, IX.

La p. 73 un act privitor la nomofilaxul Constantin Scheletî („Schelit“). La pp. 74-5 programul școlii „naționale începătoare“ din Rîmnicu-Vilcii pe anul 1838.

D. C. N. Mateescu urmează cu publicarea „Condiceii de casă“ a Mitropolitului muntean Neofit (1738-54). Se pomenește și „școala unde învață copiii (la Sfîntu-Gheorghe Vechiū) popa Florea“. Pentru înfățișarea Bucureștilor la jumătatea veacului al XVIII-lea aceste însemnări sînt de o importanță capitală.

În „Amvonul“ XVIII, n-le 4-5, diaconul Nic. M. Popescu reproduce din statistica bisericească, munteană de la 1810 partea care privește Tîrgoviștea.

* * *

Vioaie paginii despre Slovaci, ale bătrînului învățat L. Leger, în n-l 30 din „la Revue Hebdomadaire“. Îi admite ca „o prelungire a rasei cehe în partea de Nord a Ungariei“. Hotare naturale lipsesc. Centre: Tîrnava-Tyrnau, Nitra-Neutra, Sînmărtin, Levocia, Presov-Eperjes, Coșița-Kaschau.

Pe vremea Husiților unul din zeii, ucenic al lui Giskra, face din aceste părți „un Stat independent, ceva cum a fost apoi Ardealul“ (p. 423). *De aici, adăugim noi, întinderea propagandei husite, prin Zips, în Maramurăș și începuturile literaturii noastre.*

Școlile superioare li-aū fost închise de Unguri în 1874-5. Societatea lor de cultură fu desființată, averea — 400.000 de lei — confiscată. Oficialitatea nu zice: Slovaci, ci Munteni. „În Ungaria“, scrie venerabilul învățat, „sînt cel puțin șase Alsacii.“

* * *

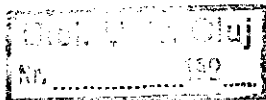
„Democrația“ (n-l din 15 Maiū) publică, după exemplarul d-lui I. G. Bibicescu, manifestul împăratesc, în românește, către Bucovineni, datat 27 August 1777. E tipărit la Blaj.

Biblioteca Academiei Romîne are și ea un exemplar, pomenit în „Bibliografia românească veche“.

* * *

În *Νέος Έλληνομνήμων* al d-lui Sp. Lampros, XII, 2, dania făcută de Constantin-Vodă Moruzi, în Septembrie 1782, școlii din Zagora. Se va reproduce în vol. XIV din colecția Hurmuzaki.

I

A apărut n-rele 8 și 9, anul al II-lea, pe lunile August-
Septembre 1915, din

BULLETIN DE L'INSTITUT POUR L'ETUDE DE L'EUROPE SUD-ORIENTALE

SUMARIÛ:

Livre Vert italien. — Filitti: Lettres et extraits. — Iorga: Documents grecs. — Oreschkoff: Autobiographie de Sophronius de Vratza, Pasvantoglou. — Iorga: Roman d'Alexandre, Nouveaux éclaircissements, Dardanelles. — Romansky: Troubles bulgares. — Angelescu: Mouvement de la population roumaine. — Antécédents de la guerre avec l'Italie. — Auner: Évêché de Baia. — Cessi: Consulat vénitien à Salonique. — Balcan-Revue. — Deschamps: Grèce. — Pușcariu: Contributions. — Reiss: Guerre de Serbie. — Bănescu: Contributions. — Hauser: Serbie. — Mathiez: Serbie. — Schulz: Curie en 1438. — Chronique.

A apărut:

Notes et extraits pour servir à l'Histoire des croisades

au XV-e siècle,

BCU Cluj / publiés par versity Library Cluj

N. IORGA.

Quatrième série (1453—1476).

Prețul: Lei 5.00.

A apărut

Istoria Românilor din Ardeal și Ungaria de N. IORGA.

Volumul I-iü. — Până la mișcarea lui Horea (1784).

București, editura Casei Școalelor.

Prețul: Lei 5.

A apărut

Istoria războiului balcanic

București, editura Casei Școalelor.

Prețul: Lei 3.50